

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Marie Jestřabíková

RODINA OČIMA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Olomouc 2020

vedoucí práce: Doc. PhDr. Irena Plevová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne

.....

Marie Jestřabíková

Poděkování

Děkuji paní Doc. PhDr. Ireně Plevové, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady.

Dále chci poděkovat všem dětem za kresby, které jsem mohla použít v této práci.

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Rodinné prostředí	6
1.1 Funkce rodiny	6
1.2 Role v rodině.....	7
1.3 Rodina s jedním rodičem	9
2 Charakteristika dítěte v předškolním věku	10
2.1 Biologický vývoj.....	10
2.2 Psychický vývoj.....	12
3 Dětská kresba.....	18
3.1 Vývoj dětské kresby.....	18
3.2 Význam dětské kresby	20
3.3 Kresba jako projektivní metoda	21
3.4 Kresba začarované rodiny	22
PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 Analýza kreseb dětí předškolního věku.....	25
4.1 Cíl výzkumu.....	25
4.2 Výzkumný vzorek.....	25
4.3 Výzkumné metody	26
4.4 Průběh šetření	26
4.5 Výsledky šetření	33
4.6 Komparace s výzkumem Matějčka	36
5 Závěr.....	47
Seznam literatury.....	48
Seznam příloh.....	50

Úvod

Když se zrodí nový lidský život, nový člověk, nová osobnost, pro někoho nová naděje a budoucnost, narodí se především nová láska. Nejčastěji z lásky zplozená. O tuto lásku je nutno pečovat. Tak, jak je křehké každé novorozené dítě, je stejně křehká i láska, která jej má obklopovat. A kde jinde by ji měl tento člověk poznat, než v rodině.

Ne vždy se ale podaří udržet v rodinách láskyplné klima, ne vždy mají děti možnost nasávat lásku z rodiny plnými doušky. Rodiny se mohou potýkat se vztahovými, finančními, návykovými a mnoha jinými problémy, které děti nasávají stejně jako by přijímaly pocity štěstí v harmonickém prostředí. Nejsou to však děti, které by mohly danou problematickou atmosféru zvrátit. Tato kompetence patří nám, dospělým. My si musíme uvědomit, do jaké míry ovlivňuje naše chování a rozhodování naše děti. Děti samotné si samozřejmě vytváří svůj náhled na situace a vnímají nás, dospělé, svými dětskýma očima.

O tomto pojednává tato bakalářská práce. Jak nás dospělé, nás rodiče, vidí děti. Ty, kterým jsme dali život, které doma vychováváme, které šatíme a živíme, ale které, aniž bychom si to možná uvědomovali, ovlivňujeme svým chováním, jednáním, rozhodováním.

Tato bakalářská práce se zabývá především rodinou, konkrétně se zaměřuje na vztahy mezi rodinnými příslušníky. A protože dětská kresba může odhalit vztahy a pojetí v rodině, analyzovali jsme kresby rodiny, jež malovaly děti v předškolním věku. Cílem této práce bylo prokázat, zda existuje určitá shoda ve výzkumu profesora Matějčka a naším výzkumem.

Bakalářská práce má svoji teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá rodinou a její funkcí, charakterizuje děti v předškolním věku a sbírá poznatky o dětské kresbě a jejím využití. Představuje diagnostickou progresivní metodu „Kresbu začarované rodiny“. V praktické části budeme díky této metodě sledovat rozdíly v zobrazení jednotlivých členů rodin. Protože je kresba pro děti předškolního věku přirozeným projevem a přijímají ji bez problémů, zvolili jsme právě ji k využití našeho šetření.

Tato práce má odhalit určité shody v dětském výtvarném projevu, ukázat určité originality, zvláštnosti nebo nápadnosti v dětské kresbě.

Toto téma mne velmi přitahovalo, lákalo mne odhalovat tajemství dětské kresby, proto jsem se rozhodla tuto práci věnovat dané problematice.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodinné prostředí

Žijeme v době, ve které nelze pojem rodina jednoznačně definovat. „V současnosti by bylo v našem typu společnosti přiměřenější než o rodině mluvit o rodinném soužití lidí. Jádrem tohoto soužití, pokud spolu dospělí žijí, je citová vazba mezi nimi. Dospělí partneři mohou být opačného i stejného pohlaví.“ (Matoušek, 2010, s. 13).

Dunovský (1999) vidí rodinu jako základní skupinu společnosti, která je založena na svazku mezi mužem a ženou. Důležité je pokrevní pouto mezi rodiči a dětmi a společná domácnost. Domácnost tvoří členové společenstvím, které má podstatný význam. Ve vztahu k sobě samotným uvnitř společenství a k celé společnosti.

Ideální rodina je podle Sobotkové (2001) se dvěma rodiči, což ale podle autorky není vždy naplňováno. Přesto je přítomnost obou rodičů v rodině velmi významná, neboť hezký vztah mezi rodiči je vodítkem pro jejich děti, jak vytvářet své vztahy do budoucna.

Zdeněk Matějček hovoří také o rodičovství biologickém a psychologickém, která jsou vedle sebe, nikoliv v protikladu. Jsou však známé případy, kdy rodiče opustí své vlastní děti. Tehdy mluvíme podle autora o rodičovství biologickém, bez psychologického. Naproti tomu jsou známi rodiče, kteří své vlastní děti nemají a přijímají z své děti cizí. V těchto případech pak mluvíme o rodičovství psychologickém bez biologického. (2005).

Pojmem biologičtí rodiče označujeme tedy ty, kdo jsou odpovědni za zplození dítěte. „Porod jako by ženy rozdělil na „pravé“ a „ne tolik pravé“ matky. Pravé mateřství je ustavováno těhotenstvím a porodem, tedy zkušenostmi, které se sociální matce nedostávají.“ (Nedbálková, 2011, s. 78).

1.1 Funkce rodiny

V průběhu dějin si rodina hledala své místo ve společnosti. V současné době můžeme v rodině zaznamenat několik základních funkcí. Dunovský (1999) vidí tyto funkce rodiny:

Smysl **biologicko-reprodukční funkce** je v jádru vztah mezi mužem a ženou, který podle Dunovského zabezpečuje početí a zrození nového člověka. K naplnění této funkce může docházet i mimo rodinu, svůj význam však nabývá právě v rodině. Nejde totiž podle autora

pouze o zplození dítěte a předání genetické výbavy, ale rodina dává dítěti též optimální podmínky k jeho vývoji a životu.

Pokud jde o **ekonomicko-zabezpečovací funkci** rodiny, nemůžeme zapomenout na žádného z jejích členů, uvádí Dunovský. Hmotné zabezpečení, respektive prvky výroby rodiny, které si rodina vytváří vnitřními činnostmi, jsou nutné domácí práce, ke kterým řadíme například úklid nebo vaření stravy. Jak autor uvádí, zabezpečovací funkce rodiny nespočívá pouze v materiálním zabezpečení. Členům rodiny poskytuje pocit jistoty i zabezpečení sociální, duševní a duchovní.

Socializačně-výchovnou funkci rodiny považuje Dunovský za nejvýznamnější, neboť vidí důležitost v pozitivních emocionálních vztazích a celkové atmosféře rodiny. Pokud je tato funkce optimální, můžeme v rodině pozorovat opravdový zájem o dítě, přijetí dítěte takového, jaké je. Rodina dítěti poskytuje správnou výchovu, uspokojuje jeho potřeby, dítě správně rozvíjí, učí jej samostatnosti a ochraňuje před nebezpečnými situacemi.

1.2 Role v rodině

Rodinu tvoří rodiče a jejich děti. Tedy matka, otec a potomci. Důležitý je jejich vztah ve společné domácnosti. Podívejme se nyní na jednotlivé členy rodiny trochu podrobněji.

- Úloha matky

„Maminka je nevydělitelnou součástí psychiky dítěte a dítě ji přirozeně vnímá jako část sebe. Tím, že maminka uspokojuje tělesné potřeby a vytváří mu bezpečné prostředí, nevědomě reguluje nesmírnou úzkost dítěte, která vyplývá z jeho neschopnosti bránit se ohrožení.“ (Pöthe, 1999, s. 26).

Patřičnou úlohu matky lze posuzovat postojem k určitému dítěti. Podle tohoto úhlu pohledu je vhodná ta matka, která skýtá dítěti potřebné povzbuzování. Matčino chování tedy odpovídá potřebám dítěte. *„Matka je bytostí, na niž je dítě závislé, stará se o ně a uspokojuje jeho potřeby. Prostřednictvím silné citové vazby uspokojuje i tu nejdůležitější, potřebu jistoty a bezpečí.“* (Vágnerová, 1996, s. 60).

- Úloha otce

Role otce má v rodině zcela odlišný charakter, než role matky. Otec se na rozdíl od matky nevyskytuje v rodině tak často, neboť ve většině případů se stará o finanční zajištění jeho rodiny. Otec může být pro děti osobou, která zvládá dělat ohromné věci, které matka neumí. Jde například o opravu auta, stavbu letadla. Může být i osobou, která je přísná a nekompromisní a to více než matka. Otec je podle některých dětí zásadový a často nedává prostor k diskuzi. Děti si ke svým otcům obvykle nedovolují tolik jako ke svým matkám. Otec je v rodině mužským vzorem, autoritou pro děti, je jim příkladem, jak se chovat k matce. V neposlední řadě je otec nedílnou součástí výchovy a vývoje dětí. (Špaňhelová, 2004).

- Úloha sourozence

I když děti žijí v jedné rodině, nemohou prožívat totéž. Pokud je dítě prvorozené, rodiče se zcela soustředí pouze na něj, a to až do té doby, než se mu narodí sourozenec. Po příchodu dalšího dítěte do rodiny přicházejí pro prvorozené dítě i nepříjemnosti. Soustředěnost rodičů se nyní upíná na mladšího potomka. Prvorozený potomek se v tuto chvíli snaží upoutat na sebe pozornost. Vrací se do raných stádií svého vývoje, chová se nevhodně, úzkostlivě. Tento projev je vlastní spíše chlapcům než dívkám. (Matoušek, 2010).

Sourozenci obvykle bývají povzbuzujícím motorem v sociálním kontaktu. Znamená to získání nových znalostí a jejich rozlišování. Mnohé prvorozené děti na své sourozence žárlí, považují jej za nebezpečného útočníka, protože doposud byly zvyklé jen na styk s dospělou osobou. Asi od osmnácti měsíců se děti snaží na sebe upozornit, aby nebyly přehlíženy, ale chtějí se stát činnými společníky v sociálním kontaktu. (Vágnerová, 1996).

Sourozenec určitě

- *obohacuje dítě svými nápady, často jen tím, že vůbec je, že si má dítě s kým povídat, smát se, dělit se o své zážitky*
- *dítě se učí daleko přirozeněji dělit se o své hračky, o sladkost, kterou dostalo – má k tomu příležitost (jistě i s rodiči, ale rodič je vnímá někdy jako dospělý, který sám třeba i sladkost odmítne)*
- *umí daleko přirozeněji se sourozencem vyřešit konflikt*
- *má si s kým hrát*
- *má komu vyprávět svá přání, nápady* (Špaňhelová, 2004, s. 33).

1.3 Rodina s jedním rodičem

Stále častějším fenoménem dnešní doby je rodina jen s jedním rodičem. Jedná se z 90% o matky s dítětem nebo dětmi a pouze z 10% o otce s dítětem nebo dětmi. (Sobotková, 2001).

„Jestliže je rodina v základní podobě tvořena oběma rodiči a jejich dítětem či dětmi, pak v neúplné rodině zůstává s dítětem či s dětmi jen jeden z rodičů, přičemž ten druhý chybí.“ (Matějček, 2017, s. 35).

Podle společenských postojů rozdělujeme rodiny vedené osamělou matkou do tří skupin:

- 1./ Matky ovdovělé - tedy matky, kterým manžel zemřel.
- 2./ Matky osamělé - tedy ty, které přivedly na svět dítě do vztahu, který se již rozpadl. Partneři tohoto vztahu mohli být v manželství nebo svobodní.
- 3./ Matky osamělé - v tomto případě jsou to ty, které přivedly na svět dítě, aniž by počítaly, že budou ve vztahu s otcem dítěte. Do této skupiny můžeme zahrnout také matky, které nežijí v manželství a dítě adoptovaly nebo přijaly do pěstounské péče. (Campion in Sobotková, 2001).

Pokud matka zemře, opustí své děti nebo je pro svoji nemoc zcela vyloučena z pečování o svou rodinu, stává se otec dětí otcem osamělým. Otcové si však, více než matky, s dětmi umějí hrát. Umějí dát dětem spoustu podnětů. (Sobotková, 2001).

Sobotková si dále všímá studie Rismana, která ukazuje na muže povzbudivě a příznivě:

- Muži dovedou stejně dobře pečovat o děti jako ženy.
- Osamělí otcové posouvají hranice představ o výchově a rodičovství dětí.
- Osamělí otcové zvyšují svou kompetenci rodičovství společenskou prestiž.
- Přestože mají muži odlišný styl rodičovství než matky dětí, mohou se děti cítit v jejich péči stejně spokojeně, jako by tomu bylo v péči matky. (2001).

Vágnerová uvádí, že při absenci jednoho rodiče v rodině, přičemž se častěji jedná o otce, chybí k rozvoji sexuální role dítěte její model. V takovém případě dochází k identifikaci chlapců s člověkem, jehož pohlaví je opačné. (1996).

2 Charakteristika dítěte v předškolním věku

Toto období můžeme považovat za čas, kdy se dítě připravuje na vstup do školy, tedy na období „před školou“, jak už sám název napovídá. (Matějček, 2005).

„Dnešní studie z různých vědních oblastí (především etologie a kulturní antropologie) ukazují, že vývojové období od 4. do 7. roku získávalo svou specifickou důležitost po miliony let vývoje lidského rodu a že vůbec nemuselo čekat, až lidstvo nějakou školu vynalezne.“ (Matějček, 2005, s. 139).

Jak uvádí Petrová a Plevová (in Šimíčková - Čížková, 2005), můžeme vývoj charakterizovat jako souhrnný proces jedince, který zahrnuje jak stránku somatickou, tak psychickou. Ze studií dětí stejného věku v přiměřených podmínkách můžeme zjistit, že k vývojovým změnám dochází přibližně ve stejném věkovém období. Přestože je vývoj dynamický, není rovnoměrný a má své zákonitosti a řád. Nemůžeme opomenout vývojová období bohatá na změny, nebo období, která s sebou tolik vývojových změn nepřinášejí. Vývojovou změnou běžně považujeme přechod od jednodušších projevů k dokonalejším. Tuto změnu považujeme za stálou a v jedné dětské populaci spjatou s chronologickým věkem dětí. Charakterové a specifické vývojové změny pak pomáhají pochopit modely a zákony ve vývoji.

Jak uvádí Vágnerová (1996), za předškolní období považujeme dobu od 3 do 6 let. Konec tohoto období není určen pouze fyzickým věkem, ale též sociálním mezníkem, kterým je pro dítě v tomto období nástup do školy. Předškolní věk můžeme označit věkem iniciativy. Děti v tomto období jsou velmi aktivní a potřebují se prosadit. Je zapotřebí rozvíjet účelnou aktivitu, kterou musíme ovšem vhodným způsobem regulovat.

2.1 Biologický vývoj

Podle Říčana (1989), vyrostle průměrný chlapec v předškolním období z 97 až na 117 cm, a z 15 na 22 kg. Děvčata jsou naproti tomu v tomto věku o něco málo lehčí a menší než chlapci. Toto se obrátí o něco málo později. Na konci předškolního období se tělesné proporce dětí mění. Trup byl podle Říčana válcovitý, díky růstu dítěte se stává plošším. Hrudník je na první pohled odlišný od břicha. Přibývá svalové tkáně, a to především u chlapců. Tukové tkáně ubývá. Dochází k celkovému protažení postavy, horní i dolní

končetiny se prodlužují. Až po dokončení růstu těla dochází ke zmenšení hlavy v poměru s tělem.

Jak Čížková (2005) uvádí, v poměru k hlavě se proporce dětského těla v tomto věku mění. Končetiny se prodlužují, zdokonaluje se motorika, chrup se začíná postupně měnit.

Mozek podle Říčana (2014) u dítěte v předškolním věku dozrává. Vzruchy jsou vedeny rychleji, neboť se opouzdřují vlákna nervů. U dětí dochází k pomalejšímu a hlubšímu dýchání. Srdce pracuje pomaleji a pravidelněji. Organismus dětí je v tomto věku výkonnější.

Děti v tomto věku již umí jezdit na trojkolce, skákat, běhat, ložit po žebříku, kopat do míče a házet s ním. Některé z nich dokonce umí skákat po jedné noze a ovládají jízdu na kole, jak uvádí Matějček (2005).

Kvalita pohybů u dětí předškolního věku roste. Jejich pohyby se stávají přesnými, účelnými, plynulými. Děti tohoto věku velmi dobře pozorují a díky tomu napodobují rodiče či jiné dospělé osoby při sportovních aktivitách. Doplňuje Šulová. Dnes je zcela běžné, že děti předškolního věku navštěvují sportovní kroužky, umí lyžovat, plavat a učí se tancovat. Musíme si však uvědomit, že ne všechny děti jsou již v tomto věku schopny takové zátěže a takových pohybových aktivit. Hrubá motorika se v tomto období stále zdokonaluje a uvedené dovednosti si děti osvojují až o dva roky později, tedy v období mladšího školního věku. V předškolním období si dítě rádo hraje, objevuje různé materiály – kamínky, látky, plastelínu, knoflíky a snaží se napodobovat různé tvary se zapojením hmatu. (Šulová in Mertin, 2003).

„Koncem předškolního věku probíhá „perioda růstu“, mluvíme o období vytáhlosti. Pokračuje osifikace kostí, zhruba ve věku šesti let se dovršuje osifikace zápěstních kůstek, což má význam pro rozvoj jemné motoriky.“ (Plevová, 2005, s. 68). Díky převaze jedné hemisféry mozku nad druhou dochází podle Plevové v tomto věku k dominanci jedné ruky. Ubývá již dětí, které při práci používají stejně pravou i levou ruku. Můžeme však u dětí tohoto věku zjistit nevyhraněnou lateralitu, to znamená, že v důsledku stejné činnosti obou hemisfér dochází ke shodnému využití obou horních končetin, uvádí Plevová (2005).

Matějček (2005) uvádí, že v předškolním věku je zcela normální, když se děti učí řezat nožem, stříhat nůžkami, již vědí, co je kladivo a hřebíky. Předškolní děti se nebojí brát do ruky sekáček na maso, jehlu, nebo vařečku. Již zvládají čištění zubů, dokážou se najíst celým příborem.

2.2 Psychický vývoj

V oblasti psychiky dochází u dítěte v předškolním věku k velkým změnám. Proto jej dělíme na několik procesů, kterými dítě tohoto věku prochází.

- *Vývoj kognitivních funkcí:*
 - VNÍMÁNÍ (zrakové, sluchové, čichové a chuťové, vnímání hmatem, vnímání prostoru, času, počtu)
 - PAMĚŤ (krátkodobá, dlouhodobá, logická)
 - PŘEDSTAVIVOST (fantazijní představy, fikce)
 - POZORNOST (délka a kvalita se s narůstajícím věkem lepší)
 - MYŠLENÍ
- *Vývoj sociálních funkcí*
- *Vývoj emocionálních funkcí*

Plevová (2005) upozorňuje na synkretické, neboli celistvé VNÍMÁNÍ, kdy si dítě předškolního věku všímá pouze předmětů, které upoutaly jeho pozornost a souvisí s jeho činností. Děti tohoto věku, jak uvádí dále autorka, začínají rozpoznávat i barvy doplňkové (oranžová, růžová a fialová).

Na rozvíjející se zrakovou a sluchovou percepci dětí předškolního věku upozorňuje Šulová. Považuje ji za důležitou pro následující vývoj syntézy a analýzy, kdy si děti budou osvojovat čtení a psaní. Jak autorka uvádí, „*jen postupně předškolák přechází od smyslů vázaných na hmat ke smyslům „distálním“, vázaným na zrak či sluch.*“ (Šulová in Mertin, 2003, s. 12).

Plevová (2005) upozorňuje na rozvíjející se schopnost čichových a chuťových vjemů, jako je reakce na sladké, slané, kyselé a hořké podněty. Připomíná i schopnost rozlišovat předměty pomocí hmatu, včetně jejich pojmenování. Podle autorky vnímají děti předškolního věku egocentricky, se subjektivním zabarvením.

Vágnerová (2005) uvádí, že děti předškolního věku nespěchají, neboť přítomný okamžik je pro ně důležitější než budoucnost. Bez přesnějšího obsahu jsou pojmy týkající se přítomnosti a budoucnosti. Čas proto není pro děti tak důležitý. Přesto však rozumějí pořadí událostí i délce trvání činností. Přestože předškolní děti nechápou podstatu číselného pojmu, názvy čísel již znají. Množství si děti uvědomují vizuálně, tzn. pomocí percepčního odhadu. Pojmům jako „málo“ a „hodně“, děti tohoto věku rozumí. Vzhledem k dozrávání laterality u dětí předškolního věku nemůžeme hovořit o bezproblémové rozlišování pojmů vpravo a vlevo. Naproti tomu děti tohoto věku již bez problémů určují polohy dole a nahoře.

Na **PAMĚŤ** upozorňuje v předškolním věku Plevová. Typická je pro ni konkrétnost a mimovolnost. Počátky úmyslné paměti můžeme podle autorky sledovat na konci předškolního období. „*Převládá paměť mechanická (opírá se o vnější náhodné znaky), avšak rozvíjí se už i paměť slovně logická (postihuje vnitřní vztahy).*“ (Plevová, 2005, s. 69).

Na fakt, že děti předškolního věku nejsou schopny ještě použít specifické strategie, upozorňuje Vágnerová. Děti tohoto věku si tudíž ještě nejsou schopny uvědomit, že existuje způsob, který by jim usnadnil zapamatování daných informací. Podle autorky přispívá k udržení informací v paměti „*míra informovanosti v dané oblasti*“. (Vágnerová, 2005, s. 191).

Dítě předškolního věku si zapamatuje lépe konkrétní událost, než jejich slovní popis. Šulová tak poukazuje na konkrétní paměť dětí předškolního věku. Podle autorky jde o krátkodobou paměť, která se může mezi 5. - 6. rokem věku dítěte měnit v dlouhodobou. Do povědomí dětí se rychle dostávají situace s citovým zabarvením, které si mohou zapamatovat po zbytek svého života. Uvádí Šulová. (Šulová in Mertin, 2003).

Plevová připomíná, že na začátku předškolního věku dítěte je **POZORNOST** dítěte nestálá a přelétavá. Se zvyšujícím se věkem dítěte je pozornost kvalitnější a delší, přičemž můžeme sledovat i nastupující úmyslnou pozornost. Jak autorka uvádí, na kvalitě pozornosti nezávisí pouze věk, ale též druh činnosti, na kterou se dítě soustředí a temperament samotného dítěte. (Plevová, 2005).

Thorová uvádí, že předškolní věk je považován za zlatý věk dětské hry a dětské kresby. Pro děti tohoto věku je typická symbolická **FANTAZIJNÍ HRA**. Podle autorky dokáže

pružná představivost dětí změnit při hře význam předmětu, což vede ke zlepšení schopnosti zobecňovat. (Thorová, 2015).

„Hra souvisí s rozvojem motoriky, s rozvojem kognitivních struktur, s motivačně-volními vývojovými faktory, s rozvojem a naplňováním sociálních vztahů.“ Píše Šulová. (Šulová in Mertin, 2003, s. 19).

Podle Říčana si děti předškolního věku hrají naprosto intenzivně s notnou dávkou vážnosti a vášnivosti. Program her se přitom v tomto věku rozšiřuje. Děti při hře projevují svou radost, narůstající obratnost a sílu. Nastupuje též soupeření, které přidává hře na přitažlivosti. Jak Říčan dále uvádí, hra přejde v hranou pohádku v okamžiku, kdy fantazie dítěte pracuje naplno. Dítě se tak stává režisérem, autorem a kouzelníkem své hry, kde je vše dovoleno a nic není nemožné. Díky přirozené funkci se stává hra pro dítě psychoterapeutickým prostředkem. Pro děvčata je v tomto věku typická hra s panenkami, pro chlapce je to hra se zbraní, která nemusí být u dospělých akceptována. Jedná se však o přirozený mužský projev hry, který mohou dospělý korigovat a nahrazovat jinou, vhodnější hrou. (Říčan, 2004).

Šulová doplňuje, že pomocí představ si děti předškolního věku přizpůsobují realitu, kterou mohou obtížně přijímat. Díky sociálním interakcím procházejí egocentrické představy dětí procesem decentralizace. (Šulová in Mertin, 2003).

Na způsob **MYŠLENÍ** dětí v předškolním věku upozorňuje Vágnerová. *„Myšlení předškolního dítěte charakterizuje egocentrismus, tj. tendence zkreslovat úsudky preferencí subjektivního přístupu.“* (Vágnerová, 1996, s. 128).

K uzavření fáze symbolického, předpojmového myšlení, dochází podle Šulové mezi 3. - 6. rokem věku dítěte. Toto období nazývá autorka časem, kdy dítě vhlíží do světa znaků. Předškolní věk považuje Šulová také za období, kdy myšlenky dítěte zcela souvisí s tím, co právě prožívá. Dochází tak k rozvoji názorného intuitivního myšlení, tedy myšlení zcela typického pro předoperační stadium. Dítě se v předškolním věku chová zcela egocentricky. *„V předškolním období již dítě dobře ví, že vše kolem něho má nějaké označení a z otázky „Co je to?“ přechází na otázku „Proč?“* (Šulová in Mertin, 2003, s. 13). Pro myšlení předškolního dítěte je také zcela typický antropomorfismus (polidšťování předmětů),

prezentismus (přeceňování přítomnosti), fantazie (převládá nad logikou). (Šulová in Mertin, 2003).

Vágnerová uvádí, že nepropojené, útržkovité a nekoordinované myšlení je u dětí předškolního věku typickým znakem. Pokud podle ní dítě tohoto věku nepochopí danou informaci, může ji svým subjektivním způsobem přijatelně změnit. Takovým způsobem si dítě může upravit i realitu a to z důvodu přijatelnosti a srozumitelnosti. Citem a rozumem dítě vyrovnává svou fantazii. (Vágnerová, 1996).

Jedlička nazývá **ŘEČ** systémem, díky němuž lze přenášet informace a to pomocí jazyka. Dále definuje řeč jako lidskou biologickou vlastnost. Jazyk je podle autora společenským jevem, který má schopnost nadále se rozvíjet a patří určité jednotce etnika. Ontogenetický vývoj řeči, tzn. vývoj jedince, začíná podle Jedličky obdobím novorozeneckého křiku. Sem patří podle autora doba od křiku dítěte po narození, až po melodičtější změny zvukové podoby řečové produkce dětí. Kolem 8. – 10. týdne začíná období broukání. To plynule přechází v období žvatlání. Díky „hře s mluvidly“ dochází k produkovaným zvukům. Při sání používá dítě specifické skupiny svalů a díky tomu můžeme slyšet zvuky, při nichž dítě zapojuje rty, kořen jazyka a patro. V tomto období je již zvuk obohacen o melodičnost a vyvíjí se akusticko-fonační reflex. Již od 9. měsíce začíná dítě napodobovat zvuky. S obsahovým významem dokáže dítě vyslovit první slova až kolem 12. měsíce. „Přibližně ve dvou letech dítě spojuje slova v krátké dvou- či víceslovné věty a začíná stadium spontánní produkce ve větách.“ (Jedlička, 2007, s. 94).

Neverbální komunikace a vývoj rozumění jsou úzce svázány s vývojem řeči u dětí od dvou let. Mezi 3. - 6. rokem věku dochází k dalšímu rozvoji řeči. Dítě mluví již artikulačně správně, umí užívat delší souvětí, a to bez vážných dysgramatismů, mluví plně srozumitelně, z paměti umí písničky a říkadla, zvládne povyprávět obsah oblíbené pohádky. (Moškurjáková, Neubauer, 2018).

Mezi 3. - 6. rokem se zkvalitňují řečové dovednosti. Rozšiřuje se též slovní kapacita a dochází k poznávání pravidel gramatiky, jako je skloňování, časování a počátek stupňování. Dítě používá řeč ke komunikaci a díky kognitivní složce řeči dítě poznává nové věci, nabývá nových zkušeností. (Šulová in Mertin, 2003).

„Dítě postupuje způsobem nalézání a zpřesňování slyšených a viděných motorických vzorů, z tohoto důvodu jsou zvukově dobře odlišitelné a motoricky snáze realizovatelné hlásky produkovány časněji a většinou na dobré artikulační úrovni.“ (Moškurjáková, Neubauer, 2018, s. 265). Citovaní autoři dále uvádějí, že vibranty r, ř, jsou na výslovnost složitější, proto je děti ještě v předškolním věku mohou nahrazovat jinými hláskami. Také artikule sykaček může dětem činit jisté obtíže a jejich fixace může být proto pozvolná. (Moškurjáková, Neubauer, 2018).

Pokud se zamýšlíme nad správnou výslovností a ukončeným vývojem řeči, musíme podle Jedličky (2007) tuto hranici posunout až k 5. - 6. roku dítěte.

Naproti tomu považuje Moškurjáková a Neubauer (2018) nesprávně využitou prevenci v oblasti vývoje řečových schopností, pokud do pěti let věku dítěte považujeme za fyziologický jev přítomnost odchylek ve vývoji artikule, a do sedmi let již tuto chybnou artikulaci za hranici normy.

O rozvoji **SOCIÁLNÍCH DOVEDNOSTÍ** se zmiňuje Vágnerová následovně: „V předškolním věku se dítě učí žádoucím vzorcům chování, které mají obecný charakter, jde především o rozvoj prosociálního chování. Pozitivní vliv na rozvoj prosociálního chování má uspokojení dětské potřeby jistoty a bezpečí v rodině.“ (Vágnerová, 1996, s. 119). Dle autorky na úroveň prosociálního chování mají též kognitivní kompetence a učení se nápodobou. Na konci předškolního období jsou děti schopny snímat potřeby jiných lidí, nikoli jen své. Důležitou roli zde hraje způsob výchovy, s nímž se identifikuje. Mimo vztahy v rodině získává dítě předškolního věku též kamarády, a to vlastní volbou. Kamarády může na druhou stranu i odmítnout. Samotnou volbu ovlivňuje pohlaví, zevnějšek, zajímavý předmět, který kamarád vlastní a v neposlední řadě způsob chování kamaráda. Autorka dále uvažuje o sociálních rolích - ty jsou v kolektivu dětí dále specifikovány a diferenciovány. Děti navzájem spolupracují a soupeří. Do popředí se v předškolním věku dostává potřeba seberealizace. Dětské chování a prožívání jsou ovlivňovány mírou úspěšnosti a osobní identity. Její součástí je získávání jakékoli nové sociální role dítěte, s níž stoupá jeho sociální prestiž. Díky hře může dítě projevat i jiné sociální role, které se nemohou zatím projevit jiným způsobem. (Vágnerová, 1996).

Říčan (2004) se pozastavuje u emocionálního vývoje dítěte nad pojmem svědomí, který se pojí s pojmem vědomí. Obsah svědomí ovlivňuje způsob výchovy dítěte. To v praxi znamená, že bychom měli správné chování dítěte podporovat, odměňovat projevy lásky, naopak chování nežádoucí potlačovat.

Vágnerová (2005) poukazuje na skutečnost, že u dětí předškolního věku lze sledovat vztek a zlost, strach, veselost, smysl pro humor, a schopnost těšit se. Již mezi 5. - 6. rokem jsou děti schopny chápat příčiny emočních reakcí. Jsou však přesvědčeny, že všichni lidé se chovají stejně, a to podle jejich vlastních pocitů. Děti předškolního věku ještě nejsou zcela schopny své emoce regulovat, nicméně lze u nich sledovat i city jako jsou sympatie a nesympatie, láska, sounáležitost a soucit. Pozitivní emoce vidíme u dětí, které mají zázemí bezpečné. Autorka dále upozorňuje na sebehodnotící emoce u dětí předškolního věku. Ty mohou být jak pozitivní, tak i negativní. S určitým stupněm morálního uvažování je spjat pocit viny, který se v tomto věku objevuje zcela poprvé. Děti pomalu začínají chápat, jakým způsobem své emoce ovládat.

Ve vývoji **EMOČNÍCH FUNKCÍ** můžeme zaznamenat neutuchající potřebu předškoláků spojenou s aktivitou. Tato aktivita je bezesporu spjata s biologickými i psychosociálními aspekty. Naproti této aktivitě stojí též silná potřeba po stabilitě, jistotě, zázemí, trvalosti a pocitu bezpečí. Potřebu dětí předškolního věku se snaží definovat Šulová. „*Mezi významné potřeby tohoto období patří potřeba citového vztahu, potřeba sociálního kontaktu, společenského uznání emancipace, identity, seberealizace.*“ (Šulová in Mertin, 2003, s. 15). Autorka dále upozorňuje na kolísavou úroveň vůle, neboť pro děti předškolního věku jsou podstatné konkrétní cíle, často spojené s uspokojením dětské potřeby. Pokud dítěti znemožníme aktivitu nebo pravidelný, kvalitní kontakt s ostatními vrstevníky nebo dospělými, můžeme dítě frustrovat. Podle autorky dělá předškolákům problém vyrovnání se s nepřiměřenou odpovědností. „*Zdravé dítě předškolního věku se poměrně snadno vyrovnává s přechodnými nároky, se stresem, ale horší je to v případě dlouhodobého neuspokojování některých základních potřeb.*“ (Šulová in Mertin, 2003, s. 15). V některých případech si děti dokonce přestanou hrát, komunikovat, nebo se straní ostatních. Přestože si již osvojily hygienické návyky, mohou se začít pomočovat. (Šulová in Mertin, 2003).

3 Dětská kresba

Kreslení je pro děti hrou, ke které nepotřebují partnera, používají k ní pouze ruce a oči a příjemným, nenáročným způsobem i osobní zkušenost. Kreslení dokáže i temperamentní děti skvěle zklidnit. (Uždil, 1976). Kresba je pro děti příjemnou činností, která jim poskytuje lépe poznat realitu. Díky kresbě děti vyjadřují porozumění této reality. Kreslení můžeme chápat jako proces, v němž autor sděluje a projevuje svůj postoj. (Vágnerová, 2017).

3.1 Vývoj dětské kresby

Kresbu dětí považuje Plevová a Petrová (2005) za „královskou cestu“, která umožňuje odhalit dětskou psychiku. Pohyb a výtvarný projev řadí autorky k základním aktivitám dětí. Celý výtvarný průběh dává dětem možnost neverbální a symbolické řeči. S její pomocí děti vyjadřují své pocity, představy, obavy a přání, která jsou pro jejich prožívání přirozená.

- **Presymbolická fáze**

Tuto fázi můžeme podle Vágnerové (2017) označit jako předkreslířské období. Ve dvou letech začíná podle ní většina dětí čmárat. Toto čmárání ovšem ještě neslouží k zobrazení něčeho. Velmi zajímavou se pro děti jeví činnost, která po sobě zanechává stopu.

„Kdyby rodiče umožnili dítěti, jemuž ještě není rok, aby malovalo, zcela určitě by dělalo skvrny. Jen málo rodičů však nechá děti v tomto věku vybíjet si pudy, protože se právem obávají neblahých důsledků...“ (Davido, 2008, s. 21).

Vágnerová (2017) uvádí, že období čmárání prochází několika vývojovými fázemi. Hned v prvním stadiu se objevují vertikální a horizontální směrové čáry, popřípadě tečky. V dalším stadiu můžeme objevit smyčky a kruhové linie. V posledním, třetím stadiu čmárání, dítě kreslí i uzavřené tvary. Zde může mít jiný význam to, co je vně a to, co je uvnitř. Děti začínají rozlišovat figuru od pozadí. Náznaky tvarů, nejčastěji kruhovitých, se objevují mezi druhým a třetím rokem věku.

Podobně jako se dětské broukání skládá z jednotlivých zvuků, vzniká i výtvarná řeč. První výtvarné stopy vznikají obvykle bez povšimnutí rodičů, často jen otiskem dlaně na zamlženém skle. První čárání je blízké hře, ovšem od jiných her se liší i tím, že stopa,

kteřou po sobě zanechává, je relativně trvalá. Ať už se jedná o skvrnu, čáru, či tvar. (Uždil, 1980).

Díky diferencovanému čmárání se dítě učí koordinovat pohyb v závislosti na směru čar. Dítě tyto pohyby opakuje. Pokud si je osvojí, přidává k nim i něco nového. Čmárání se rozvíjí na rozlišitelné tvary, v nichž dítě vidí něco konkrétního. (Vágnerová, 2017).

- **Symbolická fáze**

Fáze přechodu od presymbolické kresby k symbolické, je závislá na grafomotorické úrovni dítěte, které zvládne nakreslit kruhové útvary. Kolem třetího roku věku se objeví jeho první kresba, což nastane ve chvíli, kdy si dítě uvědomí, že se jeho čmáranice může něčemu podobat. Jak uvádí Vágnerová, taková dětská kresba je pak dodatečně kognitivně zpracovávána. Ve věku tří let děti své kresby pojmenovávají a dokonce slovně komentují. U tří až čtyřletých dětí můžeme sledovat již různou podobu částí kresby. Je to ovšem závislé na tvarech, které již umí dítě nakreslit. Jedná se nejdříve o kruhy a ovály, ke kterým přibývají i čtverce a obdélníky. Za důležité je považováno i prostorové uspořádání a konkrétní místa, kde jsou jednotlivé části kresby propojeny. (Vágnerová, 2017).

S tvrzením, že kresba tříletého dítěte je již poměrně zvládnutá a dostává určitý obsah, se ztotožňuje Davido (2008). V tomto období děti kreslí postavu jako „hlavonožce“. Jedná se o tvar kruhu, na který jsou napojeny 4 čáry, znázorňující horní a dolní končetiny. S vývojem dítěte se vyvíjí a přibývá na detailech i kresba postavy.

„Pro kresbu předškolních dětí je typické zdůraznění znaků, které považují za důležité, takže do jedné kresby občas zahrnou detaily, které odpovídají různým pohledům. Důraz na subjektivní zpracování kresby odpovídá prelogickému uvažování. Takové kresby jsou charakteristické neobvyklými kombinacemi a menším ohledem na realitu, kterou děti tohoto věku vždycky plně nerespektují.“ (Vágnerová, 2017, s. 33).

- **Fáze vizuálního realismu**

Vágnerová (2017) uvádí, že tato fáze je charakterizována přesnější podobou objektu a její polohou v prostoru. Kresba dítěte mezi 6. - 7. rokem je ovlivněna jeho rozvojem myšlení. Kresba je postupná, mění se způsob zobrazování a přístup k realitě. Schopnosti a

kognitivní poznatky dětí ve věku 7 - 8 let o prostoru umožňují rozvoj jejich kreseb spojovat jednotlivé dílky do celku.

Jak uvádí Davido (2008), v této fázi je již kresba konkrétnější a expresivnější, proto děti již své kresby tolik nekomentují.

Na kresbě dětí lze hodnotit postup při kreslení, jak upozorňuje Vágnerová. Děti předškolního věku toho na svých kresbách příliš nemění. Svě kresby začínají kritizovat, pokud se jejich výtvar nepodobá reálu. Za kreslířskou flexibilitu bývá označována schopnost dětí aktivovat operativní a figurativní schémata. Nejde tedy pouze o co nejpřesnější zachycení kresleného objektu dítětem, ale i postup, jakým tento objekt dítě zachytí. Zobrazení reálných objektů trvá minimálně do jedenáctého roku věku. (Vágnerová, 2017).

- **Fáze druhotné schematizace**

Tuto fázi kresby lze označit za postrealistickou. Lze říci, že dovednosti kreslířů, tedy dětí kolem 10. roku věku již nestačí k vyjádření náhledu na svět. Ten se v závislosti na kognitivní a emocionální vývoj dětí změnil. Děti tohoto věku již neuspokojuje propracovaná realistická kresba. (Vágnerová, 2017).

3.2 Význam dětské kresby

Kresbou vyjadřuje dítě svůj psychický svět. Pomocí výtvarných projevů tak můžeme mnohem lépe rozpoznat schopnosti, problémy, ale také reakce na svět a prostředky, kterými se děti se světem vyrovnávají. Duševní život dětí je tak pevně svázán s motorickým, rozumovým a emocionálním vývojem, který vyústí do jejich kreslířských dovedností. Díky kreslířské činnosti uspokojují děti svou potřebu komunikovat. Kresba tak může posloužit k navázání kontaktu mezi dospělým a dítětem. Protože lze kresbou vyjádřit pocity, lze kresbu využít též v arteterapii. Zde nejde o kresbu dokonalou, ale slouží jako prostředek léčby. V psychologii bývá využíván výtvarný projev k psychometrickým a projektivním přístupům. (Plevová, Petrová, 2003).

Dětská kresba poukazuje na to, jakým způsobem dítě pohlíží na realitu. Ukazuje stupeň jeho myšlení. Možnosti použití dětské kresby:

- *Kresba může poskytnout orientační informaci o celkové vývojové úrovni dítěte. Může sloužit jako screening globálního vývoje rozumových schopností.*
- *Kresba je užitečná pro zjištění úrovně senzomotorických dovedností, resp. vývoje jemné motoriky a vizuální percepce.*
- *Kresba může signalizovat způsob citového prožívání, tj. tendenci k určitému emočnímu reagování i aktuální citové ladění.*
- *Kresba je užitečným nástrojem k poznání určitých specifických vztahů a postojů, které dítě leckdy nechce nebo ani nedovede projevit jinak, např. o nich vyprávět. (Vágnerová in Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2009, s. 272).*

3.3 Kresba jako projektivní metoda

Od roku 1939 je znám pojem „projekční technika“. Již v té době ji považoval Frank za výzkumnou metodu osobnosti, která je konfrontována s určitou situací, v níž bude osoba odpovídat nejen podle významu, který pro něj tato situace má, ale také podle toho, co během odpovědi pociťuje. Podstatu projekční techniky spatřuje Frank v tom, že vyvolává u zkoumaného jedince rozličné reakce, jimiž tato osoba dokáže projevit své dojmy z jeho vlastního světa a osobnosti. (Svoboda, Krejčířová & Vágnerová, 2009).

Kresebné techniky, ať už jde o dětské či dospělé, mají v praxi klinických i poradenských psychologů významné místo jako diagnostický nástroj. Kresba dětí však patří i k výzkumnému předmětu. (Kucharská, 2005). I profesor Matějček považoval kresbu dětí za velmi přitažlivý předmět k psychologickému zkoumání. Jak dále autorka uvádí, ani tento nestor české psychologie nezapomínal na nebezpečí, která může studium dětské kresby přinášet. V první řadě upozorňoval na kvantitativní i kvalitativní změny, kterými dítě v průběhu vývoje prochází. Další nebezpečí vidí Matějček podle autorky v kreslení, jako užitečné a zajímavé činnosti, která je hojně využívána už v mateřských školách jako součást vzdělávání. (Dymešová-Žáčková in Kucharská, 2005).

3.4 Kresba začarované rodiny

Tuto projektivní kresebnou metodu podrobně popsali již v roce 1981 v časopise Československá psychologie její autoři Zdeněk Matějček a Ingrid Strohbachová.

Kresbu začarované rodiny vidí Matějček v klinické praxi jako užitečnou projektivní metodu, kterou děti rády přijímají. Podle Matějčka stačí ke kresbě začarované rodiny děti motivovat jednoduchou větou: „*Jako kdyby přišel kouzelník a každého z vás začaroval do nějakého zvířete – které mu tak nejlíp odpovídá – nejlíp vyjadřuje jeho povahu.*“ (Matějček, 2005, s. 30). Na závěr je potřeba, aby dítě vyjádřilo, co které osoby představují. Dětem dáváme doplňující otázky. Zjišťujeme, co ovlivnilo právě tuto volbu dítěte. Profesor Matějček uvádí, že k začarování rodiny volí pouze zvířata, neboť symbolizují mnohem přehledněji a pochopitelněji než například rostliny a věci. (Matějček, 1981). Následně Matějček dodává: „*Z povahy zadání vyplývá, že je tu jen málo místa pro pojetí rodiny jako jednoho společenství (např. rodina jako jeden druh zvěře, všichni jako ryby nebo kohout, slepice a kuřata).*“ (Matějček, 2005, s. 30).

„*Kresba začarované rodiny dává dítěti možnost vyjádřit svůj názor na jednotlivé členy rodiny a svůj vztah k nim na jiné úrovni. Význam zvolené symboliky nebývá v takových případech uvědomovaný a dítě tak může vyjádřit i pocity, které by si na vědomé úrovni nedokázalo připustit.*“ (Vágnerová, 2017, s. 191).

Novák doplňuje: „*...je možno vycházet z předpokladu, že charakter kresby není záležitostí náhody, ale je ovlivněn zkušenostmi, zážitky a představami autora obrázku. Říkáme, že kresebný projev je projekcí vědomých i nevědomých přání, představ, tužeb i cílů.*“ (Novák, 2004, s. 5). Dále pak upozorňuje na postavení členů rodiny: „*Jednotlivé osoby v rodinném kruhu mívají své postavení dané vnímáním vlastního chování a vnímaným obrazem zvířete. Platí, že „chlapecká“ či mužská zvířata jsou pes, kuň, kočka, lev, pták, medvěd, ryba, zajíc, slon, opice, žirafa, had, liška, myš. Naopak dívkami jsou nejčastěji užívána zvířata – kočka, pes, slepice, medvěd, zajíc, myš, ryba, veverka, slon, liška, labuť.*“ (Novák, 2005, s. 18).

Pokud začarujeme jednotlivé členy rodiny do zvířat, můžeme sledovat jejich povahové vlastnosti. Ty se díky volným asociacím promítají do charakterů, které jednotlivým zvířatům připisujeme. Kresba začarované rodiny tak může významně doplnit pohled dětí na jejich vlastní rodinu. (Mihalovičová, 2013).

Nejčastější podklady pro hodnocení kreseb „začarované rodiny“ :

- *„Psychické vlastnosti a projevy chování zvířete v jejich antropomorfizaci. Např. je „často špinavý jako prase“, „pilný jako včela.“*
- *Vnější viditelné znaky – hezká jako motýl, silný jako medvěd.*
- *Vztah k dítěti a k ostatním: „pořád hlídá, aby se mi nic nestalo – bude pes“, „stará se o nás a je pilná jako včelka.“ (Wagnerová in Novák, 2004, s. 18).*

O výtvarném čarování uvažuje Slavíková. Podle autorky vytvářejí kouzla ve výtvarném světě jiný, nereálný a symbolický svět s mnoha tajemstvími. Svět, ve kterém jsme vytrženi z každodenních stereotypů. Stojíme tak před zvláštními a neočekávanými událostmi, s nimiž je nutno vyrovnat se. (Slavíková, 2000).

Při hodnocení kresby musíme využít především selského rozumu. Uvádí Novák (2004). Již na první pohled na nás kresba působí určitým dojmem. Zvířata mohou být na okraji kresby, jako by byly pouze jejím doplňkem, nebo zaujímají v kresbě klíčové, hlavní místo. Podle autora lze v kresbě hodnotit jednotlivé interpretace:

- Velikost postav

S narůstající významností osoby roste i velikost postavy, v našem případě zvířete. Pokud jde o postavu malou, může jít nejen o malý význam osoby ke kreslíři, ale i touha učinit v kresbě danou osobu bezvýznamnou. Postavy malé, především pokud se velikostí liší od reálného vzrůstu, mohou znamenat i méněcennost, naproti tomu postavy vysoké mohou v očích kreslíře znamenat touhu po uplatnění.

- Pořadí postav

Zde si pozorně všímáme, kdo je nakreslen dítětem jako první, kdo druhý a kdo byl nakreslen jako poslední. Autor pokládá také za důležité vyobrazení postav, jak byly nakresleny v pořadí od samotného kreslíře. Ten, kdo je zobrazen blíže ke kreslíři, má podle něj větší význam a je přijatelnější.

- Způsob zobrazení

Pokud kreslíř vyobrazí stejně všechny osoby, jedná se buď o nízkou úroveň jeho dovedností, nebo o snahu dítěte nedávat nikomu přednost, či nikoho si nepohňevat.

Pokud je postava otočená na opačnou stranu než ostatní, může tím kreslíř naznačovat pramalý zájem o rodinu.

- Možnost použití barev

Novák považuje za určitou výhodu, pokud má dítě možnost kreslit pastelkami. Barva může otevřít další neznámé komnaty, které dítě kresbou sdělí. Děti s dobrou adaptací volí podle autora 3 i více barev. Děti extrovertní taktéž používají nabízených barev více, oproti introvertním dětem, které z nabízených barev používají menší množství. Teplé barvy jako je oranžová, červená, žlutá, používají děti extrovertní. Barvy studené, jako je modrá či zelená, volí děti introvertní. U kreseb dětí trpících psychickým stresem, vyčerpáním nebo zhoršeným zdravotním stavem, pozorujeme často použití fialové, šedé a černé barvy.

- Vynechání některé osoby

Strádání dítěte v citové oblasti může být vyjádřeno absencí autora kresby v jeho díle. Pokud tedy dítě v kresbě vynechá některého člena rodiny, může to znamenat, že jej tam raději nechce. Důležitý je důvod, proč daná osoba na kresbě chybí. Pokud dítě odmlouvá absenci tím, že je dotyčný v práci nebo na chalupě, je zřejmé, že v danou dobu nebyl doma. (Novák, 2004).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Analýza kreseb dětí předškolního věku

Praktická část této práce se zaměří na výzkum kresby dětí předškolního věku podle popsané metody Zdeňka Matějčka.

4.1 Cíl výzkumu

Analýza kreseb dětí předškolního věku byla zaměřena na aspekty dětské kresby.

Cílem tohoto výzkumu bylo zjištění, jakým způsobem děti svoji rodinu zobrazují.

Z uvedeného hlavního cíle vplynuly následující otázky výzkumu:

- 1.) Jak děti nejčastěji zobrazují otce, matku, sourozence?
- 2.) Zobrazují svou rodinu chlapci a dívky rozdílným způsobem?
- 3.) Zobrazují děti nejčastěji rodinu jako jeden živočišný druh či jako více druhů?
- 4.) Obsahuje kresba mimo zvířata i jiný symbol?

4.2 Výzkumný vzorek

K naplnění cílů této práce byly zvoleny děti jedné mateřské školy, jejíž název nebude v této práci uváděn. Pro ochranu soukromí dětí nejsou záměrně uvedena ani jejich jména, pouze pohlaví a věk. Ředitelka dané mateřské školy souhlasila s tvorbou výzkumu, prováděné pomocí kreseb začarované rodiny. Kresby byly analyzovány, počet a složení jejich rodin je všemi účastníky výzkumu znám, neboť děti i výzkumný tým se osobně znají.

Všechny děti, které byly do výzkumu vybrány, navštěvovaly předškolní třídu, některé z nich dokonce s odloženou školní docházkou. Pro vzorek výzkumu slouží v našem případě 20 kreseb dětí předškolního věku. Následující tabulky nám ukazují počet dětí, které se zapojily do výzkumu, jejich věk a pohlaví.

Tabulka č. 1 – Struktura věku u chlapců.

Číslo obr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Věk	5 let 11 měs.	5 let 8 měs.	6 let 4 měs.	6 let 0 měs.	6 let 1 měs.	6 let 4 měs.	5 let 8 měs.	6 let 5 měs.	5 let 9 měs.

Tabulka č. 2 – Struktura věku u dívek.

Číslo obr.	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Věk	6 let	5 let	5 let	6 let	6 let	5 let	6 let	5 let	5 let	6 let	5 let
	5 měs.	10 měs.	8 měs.	5 měs.	4 měs.	8 měs.	6 měs.	9 měs.	11 měs.	1 měs.	10 měs.

4.3 Výzkumné metody

Tato práce se zabývala popisem obrázků a následným rozhovorem s autory kreseb. Jádro výzkumu vytvořila projektivní kresebná metoda „kresba začarované rodiny“, kterou popsal Zdeněk Matějček a Ingrid Strohbachová.

Získaná data z kreseb začarované rodiny byla podrobena analýze. Důraz byl kladen na zobrazení všech symbolů, především pak osob. Díky zobrazeným symbolům a verbálnímu doprovodu dětí jsme mohli k dané kresbě získat další potřebné informace, které odhalily mnohdy vztahy a chování mezi jednotlivými členy v rodině.

4.4 Průběh šetření

Děti byly v mateřské škole osloveny a pozvány každé zvlášť do klidné místnosti, kde probíhá v průběhu dne individuální vzdělávání.

Zde byly připraveny papíry formátu A4 a pastelky. Děti byly vyzvány, aby si samy papír vzaly. Tohoto kroku bylo použito z obavy, že dítě bude kreslit obrázek v téže poloze, ve které papír přijalo. Tímto krokem tak byla zachována možnost výběru kresby ve vodorovné nebo svislé poloze. Dále byly dětem popsány instrukce podle profesora Matějčka:

„Nakresli svoji rodinu, jako kdyby přišel kouzelník a každého z vás začaroval do zvířete – které mu tak nejlíp odpovídá – nejlíp vyjadřuje jeho povahu.“

Ukázalo se, že některé děti, vzhledem ke svému věku, nepochopily zadání. Proto se jim muselo lépe, podrobněji vysvětlovat, opravdu „čarovat“, a tak jim přiblížit potřebný děj v rodině. Poté se děti pustily do práce.

Během kresby některé děti potřebovaly další a další ujištění, že danou věc pochopily. Mnohdy také odmítaly pokračovat, protože si nevěděly rady s kresbou zvířete, které potřebovaly zobrazit. Také chtěly celý obrázek hodit do koše a začít znovu. V těchto případech bylo zapotřebí zasáhnout, povzbudit děti, ujistit je v jejich započaté práci a slíbit, že daný obrázek nebude nikdo hodnotit, ani nebude nikde vystaven.

Dětem byl poskytnut čas, který na kresbu samy potřebovaly. Délka byla individuální, závisela na rychlosti kreslíře.

Během kresby dětí bylo zaznamenáváno jejich chování, četnost otázek, případný neklid, nebo zda jim pouhé zadání stačilo k zahájení práce. Některé děti vyžadovaly přítomnost zadavatele, jiným naopak vadila. V takových případech bylo potřeba se od pracovního stolu mírně vzdálit, ne však tak daleko, aby byla zachována možnost zaznamenávání potřebných informací během vznikající kresby.

Po dokončení kresby následovala za zdařilou práci pochvala a rozhovor, který odhaloval symboliku jednotlivých zvířat. Získané informace byly po odchodu dětí zaznamenávány. Děti byly za jejich dobrou práci odměněny sladkostí.

- Kresba č. 1 – chlapec – 5 let, 11 měsíců – viz. příloha

Chlapec přišel do místnosti, posadil se, vyslechl si zadání práce podle Matějčka, vzal si papír a začal malovat. Na první pohled se zdálo, že zadání ihned pochopil, v klidu pracoval. Nejprve žirafu, poměrně velkou. Poté namaloval hrocha, v levém dolním okraji. Pak se pustil do kresby zeleného kruhu. V tom okamžiku nastal problém – začal se zlobit, že se mu kresba nepodařila a vyžadoval nový papír. Poté se rozplakal. Problémovou situaci se podařilo vyřešit chválou a motivací do další práce. Přes zelený kruh pak namaloval opět zebrou, tentokrát menší velikosti. Na závěr chlapec namaloval lva do levého horního kraje. Po dokončení jeho práce pochválen a motivován k vysvětlení, koho daná zvířata představují. Podle jeho odpovědi bylo zřejmé, že první, větší žirafa je maminka. Na otázku, proč začaroval kouzelník maminku zrovna do žirafy, nedovedl chlapec odpovědět. Hroch, který byl chlapcem namalován jako druhé zvíře, představoval tatínka. Neboť se podle chlapce tatínek rád koupe. Jak je vidno z kresby, hroch je ve vodě. Jako třetí zvíře namaloval již zmíněnou žirafu. Ta představuje samotného kreslíře, protože chce být jako maminka. Posledním zvířetem, které chlapec namaloval, byl lev. Ten představuje chlapcova staršího bratra, protože bratr hrozně řve. Celá kresba je pestrá, barevná. Počet nakreslených zvířat odpovídá počtu rodinných příslušníků, se kterými chlapec žije.

- Kresba č. 2 – chlapec – 5 let, 8 měsíců – viz. příloha

I tento chlapec působil velmi klidně a inteligentně, neboť po zadání kresby začarované rodiny se pustil ihned do práce. Přítomnost osob chlapci nijak nevadila. Proto byla jeho činnost sledována a zaznamenávána. Celou práci měl chlapec poměrně rychle hotovou, bez doplňujících otázek. Nejdříve namaloval housenku. Podle chlapce představuje

tato housenka jeho starší sestru. Další v pořadí namaloval chlapec šneka. Ten znázorňuje samotného kreslíře. Poté byl namalován pes, který podle chlapce představuje otce. Matka pak byla zobrazena jako had a přišla na řadu jako poslední. Na otázku, proč daná zvířata znázorňují právě tyto osoby, nedokázal chlapec odpovědět. Působil velmi tiše. Pokud odpověděl, jednalo se o velmi strohé, jednoslovné odpovědi. I tento chlapec zobrazil počet zvířat shodný s počtem rodinných příslušníků, kteří s chlapcem žijí. Kresba chlapce je pestrá, barevná.

- Kresba č. 3 – chlapec – 6 let, 4 měsíce – viz. příloha

V tomto případě se jedná o chlapce, který působil zvláštním dojmem. Jeho chování bylo velmi neklidné. Po zadání kresby se zdálo, že chlapec zcela odmítne a kreslit nebude. Po chvíli se slovy: „Tak jo.“ začal pracovat. Nejdříve nakreslil čtyři zvířata, všechna černou pastelkou. Prvnímu a druhému zvířeti udělal modrou barvou pruhy, třetí zvíře vybarvil zelenou pastelkou a čtvrtému udělal červený čumáček. Po skončení byl dotazován, koho daná zvířata představují. První zvíře byla podle chlapce gazela, která představovala maminku. A to proto, že se chlapci líbí, když se gazely perou. Druhým zvířetem byl varan a představoval samotného chlapce. Varan se chlapci líbí, zvláště pak jeho ocas. Třetím zvířetem byl pejsek Fanča, kterého mají doma. Posledním, čtvrtým zvířetem byla kočička Fifinka, kterou také doma chovají. Protože chlapec žije pouze s matkou, namaloval i on všechny členy domácnosti. Tak zvláště, jak se chlapec projevoval, působí i jeho poněkud zvláštní kresebný projev.

- Kresba č. 4 – chlapec – 6 let – viz. příloha

Chlapec neměl problém začít s kresbou ihned po jejím zadání. Pořadí je i v tomto případě označeno čísly. Chlapcova práce patřila k těm rychlejším. Pouze černou pastelkou namaloval vpravo otce, vlevo matku. Mezi nimi byl zobrazen dole chlapcův mladší bratr. Všichni jsou začarováni do podoby dinosaurů. Chlapec nedokázal objasnit volbu tohoto výběru. Samotný kreslíř zobrazen není. Tuto skutečnost chlapec odůvodnil. Nechtěl být začarovaný do dinosaura, proto na kresbě chybí. Pokud by byl namalován, tak jedině jako velká želva. Protože žije chlapec s otcem, matkou a bratrem, nezobrazil v kresbě pouze sám sebe.

- Kresba č. 5 – chlapec – 6 let, 1 měsíc – viz. příloha

V tomto případě se jedná o velmi pohotového chlapce, který ihned pochopil zadání, pustil se do práce, kterou slovně komentoval. Proto již v průběhu vzniku kresby bylo zjištěno,

že tatínek byl namalován jako první. Dostal podobu psa. Jako druhá byla zobrazena kočka. Ta představovala maminku. Poslední přišel na řadu samotný kreslíř, který byl namalován jako šnek. Chlapec také využil nabízených pastelek, kresba je barevná. I v tomto případě jde o znázornění všech členů domácnosti.

- Kresba č. 6 – chlapec – 6 let, 4 měsíce – viz. příloha

Zcela první namaloval chlapec v dolní části papíru zelenou čáru, čímž znázornil trávu. Na trávu pak chlapec namaloval celou rodinu, začarovanou do jednoho druhu zvířete. Šlo o zebry, jak chlapec po dokončení práce prozradil. V pořadí zleva je nakreslen nejdříve otec, vedle je samotný chlapec, za ním starší sestra, následuje matka, po ní děda a celou řadu zakončuje babička. Nakonec chlapec namaloval v horní části papíru modrou čáru, ta představuje nebe. Nad tuto čáru umístil žluté slunce. I tato kresba je barevná. Podle chlapcova soudu patří do jeho rodiny i děda s babičkou, i když v jedné domácnosti žije pouze s otcem, matkou a sestrou.

- Kresba č. 7 – chlapec – 5 let, 8 měsíců – viz. příloha

Po zadání ke kresbě se chlapec tvářil spíše nechápavě. Do kresby se mu moc nechtělo, proto musel být motivován. Poté tedy vzal oranžovou pastelku a namaloval čtyři zvířátka. Z provedeného rozhovoru vyplynulo, že nakreslil ovce. V pořadí zlevé strany stojí matka, otec, mladšího bratr a poslední v řadě sám kreslíř. Podle chlapce začaroval kouzelník jeho rodinu do oveček, protože chlapec žádné jiné zvíře namalovat neumí. I v této kresbě jsou všichni členové domácnosti.

- Kresba č. 8 – chlapec – 6 let, 5 měsíců – viz. příloha

Tento chlapec si zadání ke kresbě musel sám ještě několikrát nahlas zopakovat. Přemýšlel, co to všechno znamená a jak to všechno zobrazit. Po chvíli vzal černou pastelku a namaloval do řady za sebou všechna zvířata. Nejdříve jelena. Ten představoval otce. Podle chlapcova vysvětlení se mu jelen jeví jako velké zvíře. Pak namaloval klokana, do jehož podoby kouzelník začaroval chlapcovu matku, protože klokan má kapsu na děti. Jako třetí přišla na řadu liška. Ta znázorňovala starší sestru. Chlapci se zdá být chytrá. Nakonec přišel na řadu gepard, který představoval samotného chlapce, protože se mu líbí. Počet zobrazených zvířat odpovídá počtu členů chlapcovi rodiny.

- Kresba č. 9 – chlapec – 5 let, 9 měsíců – viz. příloha

I tento chlapec působil velmi zdrženlivým dojmem. Tvrdil, že kreslit neumí. Pak si ale bral pastelky jednu po druhé a namaloval domeček. Poté čaroděje a malou hvězdičku pod domečkem. Stejnými hvězdičkami vyzdobil kouzelníkovi plášť. V této fázi opět opakoval, že zvířátka malovat neumí. Nakonec se rukou ťukl do hlavy a prohlásil: „Už vím.“ Poté namaloval modrou pastelkou potůček, do něj umístil rybu. Ta znázorňovala jeho mladšího bratra. Pak přišel na řadu ptáček, který představoval samotného kreslíře. Poté nakreslil strom. Maminka dostala podobu ptáčka, starší sestřička se stala motýlkem a tatínek se jako poslední proměnil ve zlatou rybkou v rybníce. Chlapec využil nabízených pastelek a všechny členy své rodiny nakreslil hezky barevně. Nedokázal však vysvětlit, proč kouzelník začaroval jeho rodinu do těchto zvířátek.

- Kresba č. 10 – dívka – 6 let, 5 měsíců – viz. příloha

Dívka po zadání práce váhala, stále se ptala, nevěděla, co má malovat. Proto jí bylo znovu vysvětleno, jak přišel kouzelník a čaroval. Poté dívka vzala pastelky a malovala. Nejdříve kočku – svoji matku, nedokázala však vysvětlit, proč je maminka kočičkou. Dívka se jevila jako tichá, plachá. Namalovala dva mohutné stromy a psa, který podle ní představoval otce, protože pes se dívce líbí. Dále přišla na řadu ovečka. Ta znázorňovala mladšího bratra, protože se bratr podle dívky rád mazlí. Pak dívka vylepšila kresbu trávou, květinami, oblaky a sluncem. K závěru přišel na řadu zajíček, který představoval mladší sestru dívky, protože podle jejích slov zajíček skáče. Na závěr dívka nakreslila ptáčka, jímž znázornila mladší sestru, protože je ptáček malý. Celá kresba je velmi pestrá, barevná, výtvarně zdařilá. Počet zvířat odpovídá počtu osob, se kterými dívka žije v jedné domácnosti. Nutno dodat, že nenakreslila samu sebe, přestože byla při odevzdání práce na její úplnost dotazována.

- Kresba č. 11 – dívka – 5 let, 10 měsíců – viz. příloha

Dívka přišla, vyslechla si zadání a začala kreslit. Bez doplňujících otázek. Nejdříve namalovala trávu, pak velkou husičku, kterou představuje tatínek. Důvod tohoto výběru však nedokázala vysvětlit. Poté namalovala oranžovou slepičku, která představuje samotnou kreslířku. Dále pokračovala kresba černé mouchy. Do té byl začarován mladší bratr. Rovněž jako v případě tatínka, nedokázala dívka u kresby bratra či sami sebe vysvětlit, proč byly osoby začarovány právě do těchto zvířat. Pak kresba pokračovala včelou, která představovala maminku, protože je podle dívky pilná. Na závěr dívka namalovala v pravé části strom a dva zelené kopečky, které jsou krmením pro zvířátka, jak uvedla autorka

kresby. Počet zvířat koresponduje s počtem osob v jejich domácnosti. I tato kresba je pestrá, barevná.

- Kresba č. 12 – dívka – 5 let, 8 měsíců – viz. příloha

Dívka se hned po zadání pustila do kresby. Jako první namalovala lišku, která představovala tatínka, neboť to dívku napadlo. Jak sama uvedla. Poté přidala kresbu kočky, kterou ztvárnila maminku. Kočka se kouzelníkovi prostě líbila. Kresba byla doplněna trávou, oblaky a sluníčkem v levé horní části. Až pak přišel na řadu malý šnek, který představoval samotnou autorku kresby. Kreslířka vybrala šneka kvůli jeho malé velikosti. A protože podle jejích slov umí namalovat i broučka, začarovala svého staršího bratra do jeho podoby. Starší sestra chová doma králíka a tak na ni připadla právě jeho podoba. Na závěr dívka přidala ještě jedno sluníčko, tentokrát do pravého horního rohu. Je zajímavé, že namalovala zvířecí rodiče jednou barvou a jejich zvířecí děti barvou odlišnou. Počet osob v této rodině souhlasí s počtem nakreslených zvířat.

- Kresba č. 13 – dívka – 6 let, 5 měsíců – viz. příloha

Ani tato dívka neměla s kresbou problém. Ihned po zadání nakreslila v dolní části trávu a pokračovala v kresbě slona, kterým byl zobrazen otec. To pro svou velkou postavu. Na řadu přišla kresba žirafy, do které byla začarována matka, rovněž pro svou výšku. Dále byla namalována zebra. Tu představovala samotná dívka, protože je zebra oblíbeným zvířetem kreslířky. Mladší bratr má rád lva, proto byl začarován do jeho podoby. Kresba je též barevná, počet osob v domácnosti odpovídá počtu nakreslených zvířat.

- Kresba č. 14 – dívka – 6 let, 4 měsíce – viz. příloha

Dívka si v klidu sedla, vyslechla zadání a pustila se do práce. Nejdříve namalovala žirafu. Ta představovala otce, protože je podle dívky největší z jejich rodiny. Pak kreslířka ztvárnila samu sebe jako zajíčka, protože se jí zajíček líbí. Kresba pokračovala maminkou, začarovanou do kočičky a to proto, že chodí podle dívky večer ven. Nakonec přišla na řadu kresba želvičky, kterou chtěla dívka vyjádřit malou postavu mladší sestry. I v tomto případě se jedná o kresbu úplné rodiny, počet zvířat odpovídá počtu všech členů v rodině.

- Kresba č. 15 – dívka – 5 let, 8 měsíců – viz. příloha

Dívka si vyslechla zadání a začala malovat. Jako jedna z mála kresbu verbálně komentovala. Namalovala kočku a prozradila, že to bude starší sestra. Vzápětí to ale změnila na mladší sestru, protože ta má ráda kočičky. Jmenovanou starší sestru kreslila znovu. Tentokrát dostala podobu jednorozce, jehož má doma jako plyšovou hračku. Pak namalovala maminku jako motýla, protože motýl je krásný. Původně chtěla matku namalovat jako kuře, ale to podle ní neumí. Proto dostala podobu motýla. Otec byl ztvárněn jako jelen, protože je velký. Do podoby psa byl začarován mladší bratr. Důvod tohoto výběru nedokázala dívka vysvětlit. Dále přišel na řadu ježek, který měl představovat samotnou kreslířku. Pak se ale autorka podívala na kočičku a změnila čarování jako mávnutím kouzelným proutkem. Ježek bude mladší sestra a malířka bude kočička. Kresba pokračovala myškou, kterou představoval nejmladší člen rodiny, bráška, protože je malinký. Posledním zvířetem byla housenka, která představovala babičku. Nakonec dívka namalovala nebe, slunce, mráček a trávu. Velký počet zvířátek odpovídá velkému počtu osob v dané domácnosti. Kresba je pestrá, barevná.

- Kresba č. 16 – dívka – 6 let, 6 měsíců – viz. příloha

V tomto případě se jednalo o velmi plachou dívku, u které jsme se zpočátku domnívali, že kreslit vůbec nebude. Znovu jí bylo celé zadání kresby zopakováno, vysvětleno počínání kouzelníka a vylíčeno, co se od ní očekává. Po dlouhé motivaci vzala dívka pastelku a velmi pomalu začala pracovat. V kresbě se jedná o rodinku pavoučků. Celá rodina, tedy otec, matka, oba mladší bratři i samotná dívka, jsou pavoučci. Byli jsme velmi překvapeni, když dívka odpověděla na dotaz týkající se výběru pavoučků pro začarování jejich rodiny. Kreslířka podle jejího vysvětlení jiné zvíře malovat neumí. Počet pavoučků odpovídá počtu osob v rodině.

- Kresba č. 17 – dívka – 5 let, 9 měsíců – viz. příloha

Dívka po zadání začala malovat. Jako jediná maluje kresbu ve svislé poloze papíru. Vzala si žlutou pastelku a z jejího výrazu se zdálo, že s něčím není spokojena. Protože se dále věnovala kresbě, nechali jsme ji pracovat a nerušili ji. Pod číslem jedna je zobrazen tatínek, číslo dvě znázorňuje maminku, trojka je autorka sama a čtverka patří mladšímu bratru. Všichni jsou mimoni, protože dívka podle jejich slov neumí zvířátka malovat. Všichni se mají v rodině rádi, proto je nad nimi duha. Kreslířka doplnila kresbu oblaky a sluncem. Počet znázorněných bytostí odpovídá počtu rodinných příslušníků.

- Kresba č. 18 – dívka – 5 let, 11 měsíců – viz. příloha

Dívka působí velmi klidným dojmem, do kresby se hned po zadání pustila. Namalovala celou rodinu jako ovečky. Číslo jedna znázorňuje matku, otec číslo dvě. Trojka patřila mladšímu bratrovi, čtverku představovala samotná autorka kresby, ovečka č. 5 patřila nejmladšímu bratru. Samotný výběr oveček této kresby nedokázala dívka vysvětlit. Počet zvířátek i v tomto případě přesně odpovídá počtu členů v domácnosti.

- Kresba č. 19 – dívka – 6 let, 1 měsíc – viz. příloha

Tato dívka přišla, vyslechla zadání a tvářila se rozpačitě. Po opětovném zopakování zadání a objasnění samotné kresby se dívka konečně pustila do práce. Při dokončení kresby bylo zjištěno, že první zvířátko - ryba, bude maminka. Medvěd, který byl poté namalován, patří tatínkovi. Poté dívka malovala už jen ryby. Tímto způsobem byl ztvárněn mladší bratr, poté babička, děda a nakonec autorka sama. Pořadí na kresbě vyznačují číslice. Volbu zvířat dívka odůvodnila prostou větou: „Já jiná zvířata neumím“. Počet zvířat koresponduje s počtem osob v dané rodině.

- Kresba č. 20 – dívka – 5 let, 9 měsíců – viz. příloha

Přišla velmi veselá, usměvavá dívenka. Vyslechla si zadání a pustila se do práce. Nejdříve namalovala pejska, ten znázorňoval tatínka. Důvodem byl pouhý nápad dívky. Druhým zvířetem byl králík. Ten představoval kreslířku. Příčinu této volby nedovedla autorka kresby vysvětlit. Třetím zvířetem byla želva. Ta znázorňovala staršího bratra. Nejdřív to měla být maminka, ale protože jsou želva a králík podle dívky malá zvířata, určila, že do želvy bude začarován bratr. Maminka dostala podobu medvídky, protože má medvídky ráda. Ke kresbě začarované rodiny použila dívka převážně hnědou barvu. Počet zvířátek odpovídá počtu osob v rodině.

4.5 Výsledky šetření

- Způsob zobrazení členů rodiny v kresbě začarované rodiny.

Provedli jsme analýzu zjištěných dat a v příloze uvádíme tabulku č. 3, která ukazuje na četnost zvířat. Ta v tomto případě představují nukleární rodiny, tzn. otce, matku, autora kresby a sourozence.

Jak je z tabulky patrné, nejčastěji se v kresbách začarovaných rodin objevila ovce. Vidíme nutnost podrobit kresby psychologickému rozboru, abychom se dobrali příčin a způsobů

jejich zobrazení. Musíme také vzít v úvahu, že některé děti měly v úmyslu nakreslit zcela jiné zvíře, což jim nedovolovala jejich neschopnost výtvarného projevu. Proto se mohly uchýlit k zobrazení těch zvířat, jejichž ztvárnění již zvládaly. Z tohoto důvodu jsme u jednoho vzorku kresby mohli najít zobrazení rodiny do podoby mimoňů. Ti byli bráni v našem šetření mezi ostatní vzorky, jako by se jednalo o zobrazení zvířecí.

Nemalý význam v kresbách mají i ryby a zebry. Těm patří v našem výzkumu druhá pozice. Zvířata jako pes, pavouk a kočka se v četnosti kreseb začarované rodiny v našem šetření objevují v počtu pěti, tudíž jim patří třetí pozice.

- Četnost zobrazení otce, matky, sourozenců v kresbě začarované rodiny.

Tento výzkum nám má přinést odpovědi na otázky šetření. Proto tabulka č. 4 (viz. příloha) ukazuje volbu dětí k začarování otce, matky, sourozenců a samotných kreslířů do zvířecí podoby. Nutno dodat, že jeden chlapec nemá otce. Dále práce jednoho chlapce a jedné dívky neobsahuje kresbu jejich osoby začarované do zvířete. Jde tedy pouze o dva případy, kdy dítě nenakreslilo samo sebe. Počet zvířat v začarované rodině všech ostatních kreseb souhlasí s počtem rodinných příslušníků, se kterými dané děti bydlí v jedné domácnosti.

Tabulka č. 4 ukazuje na výhradně mužské zvíře, kterým je v pojetí dětí pes. Ženským pak výhradně kočka.

Osobu otce reprezentuje tedy v našem šetření pes. Ovce a jelen mají druhé, též významné místo. V dalších případech se jedná o čistě originální volby, kdy každá z položek byla zastoupena pouze jedenkrát. Matka je v kresbách zobrazena nejčastěji jako kočka. Další pozice patří žirafě a ovci. Ostatní zvířata mají také zastoupení pouze v jednom případě.

Autoři kreseb, tedy chlapci, byli téměř ve všech případech originální, až na zobrazení šneka, který se objevil ve dvou případech. Dívky jako autorky kreseb byly na rozdíl od chlapců originální ve všech případech.

Sourozenci byli zobrazováni v kresbách začarované rodiny v našem šetření velmi originálně. Sestry nezískaly ani jednu shodu. Proto všechna zobrazená zvířata (housenka, zebra, liška, motýl, zajíc, pták, králík, želva, jednorožec a ježek) byla zastoupena pouze v jednom případě.

U znázornění bratrů tomu tak nebylo. Ti dosáhli shody v položce ovce, která byla zobrazena hned ve čtyřech případech. Lev, ryba a pavouk dosáhli shody ve dvou případech a ostatní zvířata (dinosauros, moucha, brouk, pes, myš, mimoň a želva) byla zobrazena pouze jednou.

- Rozdílný způsob ve vyjádření kresby začarované rodiny u chlapců a dívek.

Analýza kreseb chlapců i dívek zodpověděla otázku, zda zobrazují své začarované rodiny chlapci a dívky odlišným způsobem. Tabulka č. 5 (viz příloha) tyto rozdíly dokládá.

Z tabulky můžeme vyčíst přibližující se shodu voleb u chlapců a dívek a to i ve frekvenci. Nejčastěji zobrazila obě pohlaví ovci. Ta zaujímá v našem šetření první místo. U chlapců i dívek se velmi svou frekvencí přibližují i položky pes a ryba. Z našeho šetření vyplývá, že sběr a analýza většího množství kreseb začarované rodiny by umožnily přesnější srovnání.

- Zvířecí rodina jako jeden či více živočišných druhů.

Pokud jsme se ptali, zda děti zobrazují v kresbě začarované rodiny svoji rodinu jako jeden či více zvířecích druhů, musíme říci, že o rodinu jednoho zvířecího druhu se v našem výzkumu pokusilo pouze 6 dětí. Jednalo se o obrázky č. 4, 6, 7, 16, 17 a 18, viz. příloha. V ostatních případech šlo o kresby rodin, jež tvořila zvířata více živočišných druhů.

Z kreseb můžeme sledovat i vztah mezi jednotlivými členy, a to zobrazením jejich osob stejným zvířetem. Ve vztahu *matka – já* se jedná o 8 shodných případů. Vztah *otec – já* má 5 shodných případů, stejně tak jako vztah *otec – matka – já*. Ve vztahu *matka – otec* jsme našli 6 shodných případů, kdy dítě tyto osoby zobrazilo stejným zvířetem.

- Doplnující symboly v kresbě začarované rodiny.

Jak bylo zjištěno v našem výzkumu, u deseti dětí se v kresbě vyskytovaly kromě začarovaných osob do zvířat i jiné, doplňující symboly. Tabulka č. 6, viz příloha, nám ukazuje četnost jednotlivých symbolů.

Nejčastěji děti mimo zvířecí osoby zobrazovaly trávu a slunce. Pak se velmi významně objevuje mrak nebo oblaka. Díky vysoké frekvenci získal i strom své významné postavení v kresbě začarované rodiny.

Jsme si vědomi, že i v tomto případě je žádoucí jednotlivé symboly a jejich vazby na zobrazení kresby začarované rodiny následně podrobit psychologické analýze.

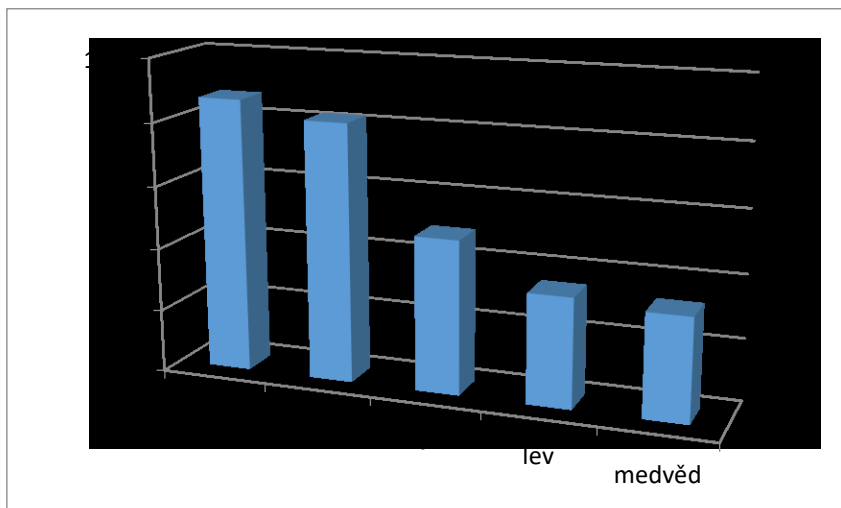
Všechny kresby začarované rodiny našeho šetření jsou uloženy v příloze tohoto dokumentu.

4.6 Komparace s výzkumem Matějčka

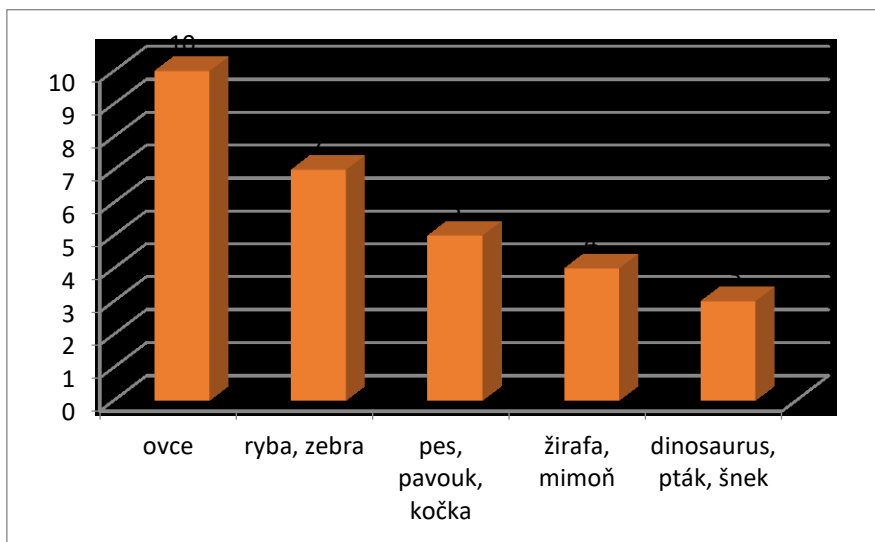
- Četnost zvířat v kresbě začarované rodiny

Následující grafy nám ukazují srovnání frekvencí mezi výzkumem profesora Matějčka a naším šetřením.

Graf č. 1 – Pořadí četnosti zvířat v kresbě začarované rodiny u Matějčka.

Graf č. 2 – Pořadí četnosti zvířat v kresbě začarované rodiny v našem šetření.

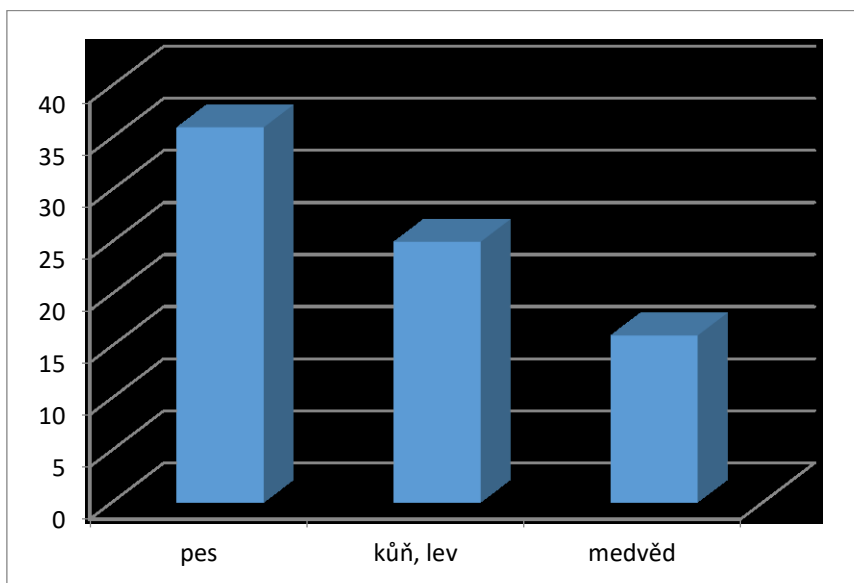

Z uvedených grafů vidíme přiblížení frekvence v obou šetřeních u položky pes. U dalších položek spatřujeme pouze originalitu autorů kreseb.

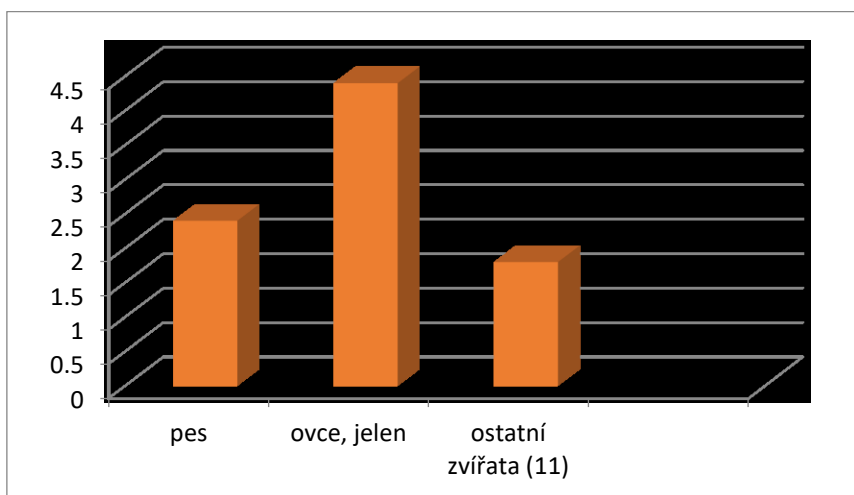
- Zvířata představující otce v kresbě začarované rodiny

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovaly jejich otce.

Graf č. 3 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících otce v KZR u Matějčka.

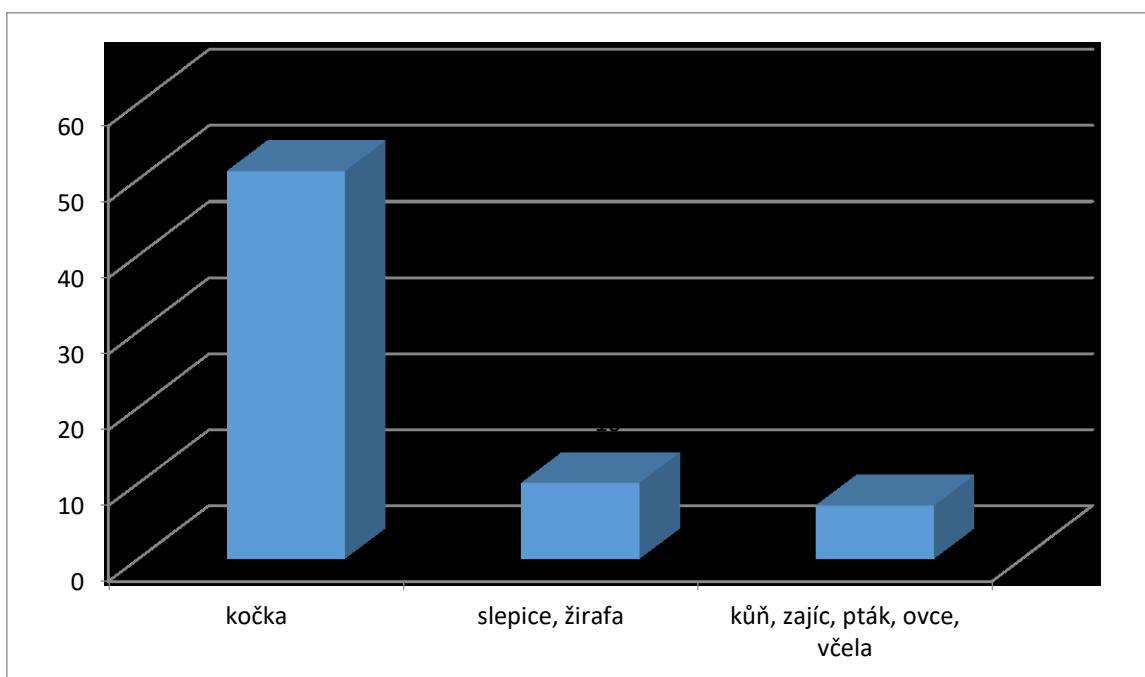
Graf č. 4 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících otce v KZR u našeho šetření.

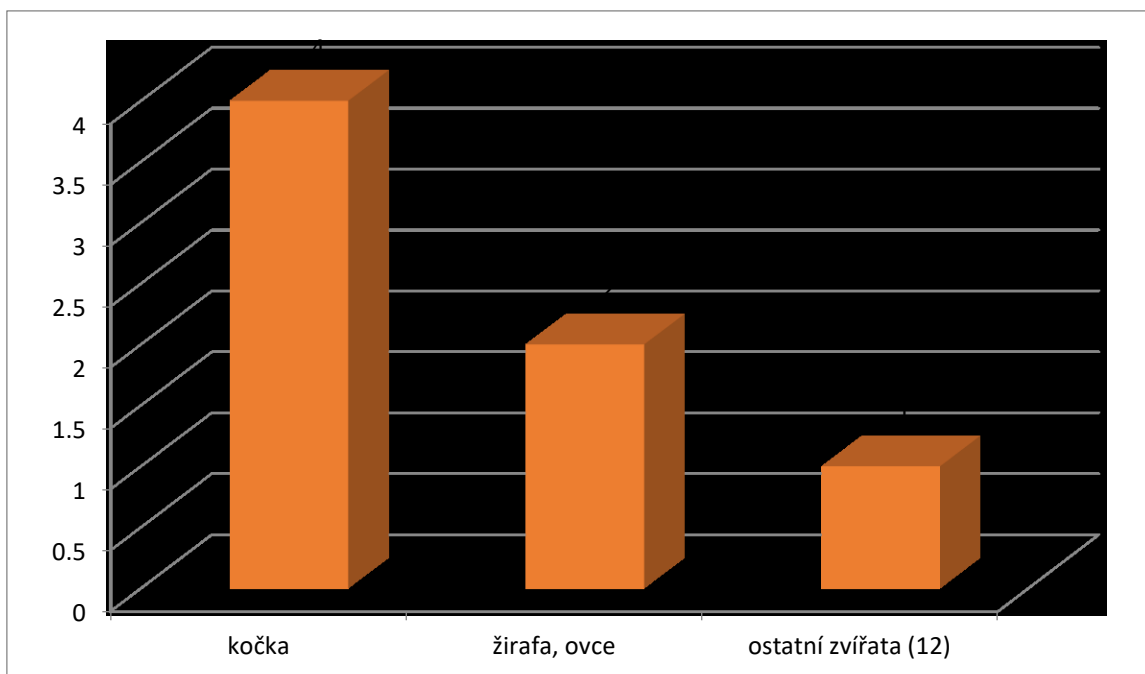
Již na první pohled vidíme, že otec byl zobrazován u obou šetření nejčastěji jako pes. Získal u obou výzkumů tu nejvyšší příčku četnosti.

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovaly jejich matku.

Graf č. 5 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících matku v KZR u Matějčka.

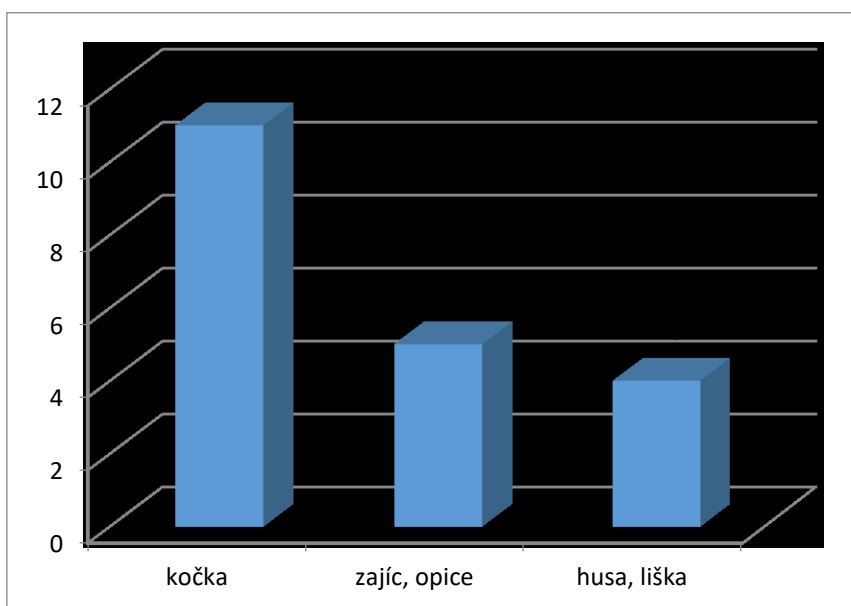
Graf č. 6 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících matku v KZR u našeho šetření.

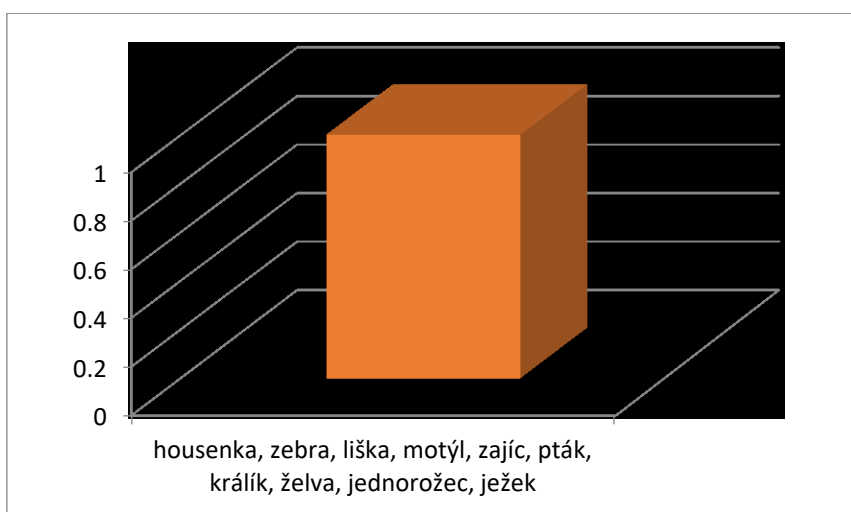
Stejně jako v případě otce, jsou i zobrazení matky v KZR u obou šetření stejné výsledky. Nejčetnějším zvířetem byla kočka, která osobu matky znázorňovala. I frekvence žirafy je u obou šetření velmi vysoká.

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovaly jejich sestru.

Graf č. 7 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících sestru v KZR u Matějčka.

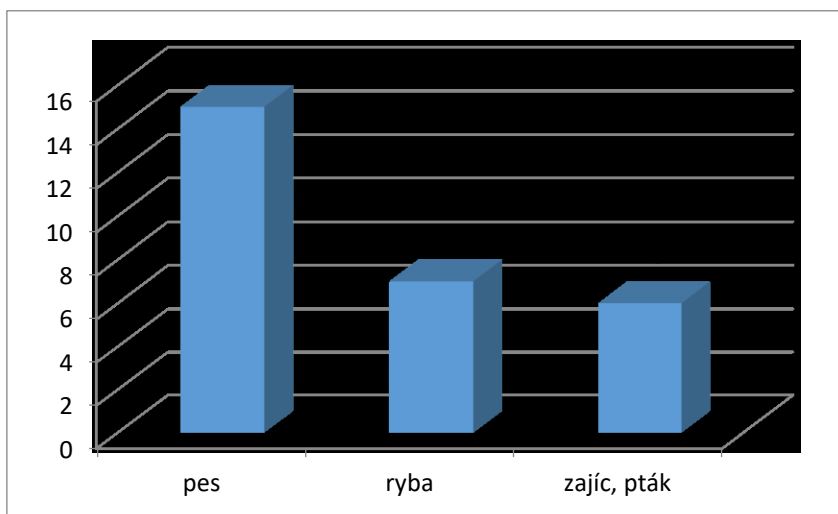
Graf č. 8 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících sestru v KZR u našeho šetření.

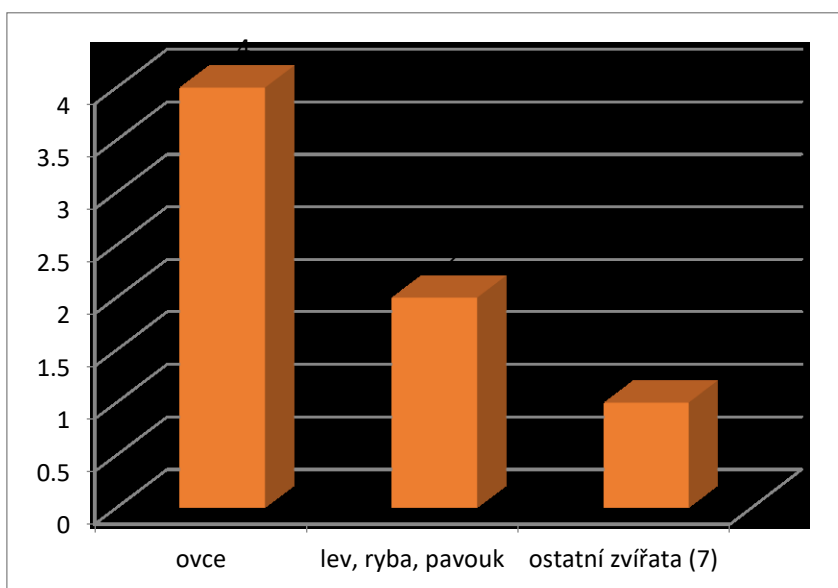
Z našeho šetření je patrné, že je zapotřebí dalších příkladů k šetření, aby byla prokázána větší četnost. Jak můžeme sledovat, nejčastější položka v šetření Matějčka, tedy kočka, nebyla v našem šetření vůbec zastoupena.

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovaly jejich bratra.

Graf č. 9 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících bratra v KZR u Matějčka.

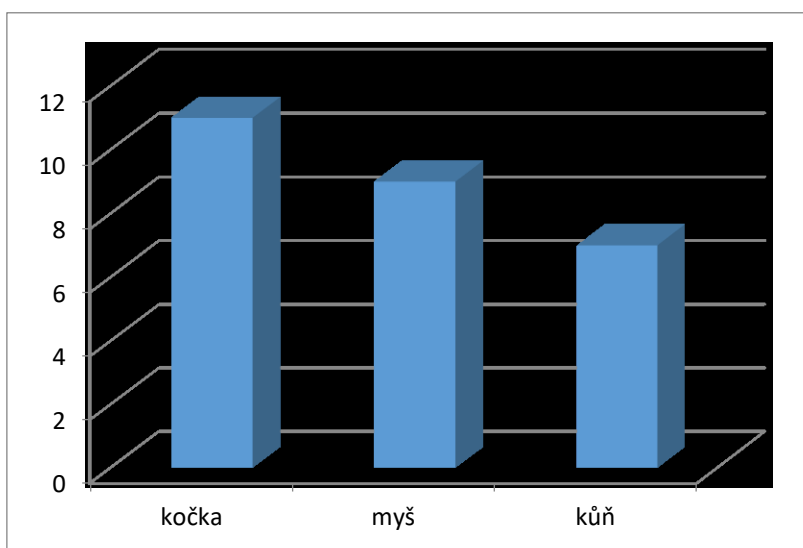
Graf č. 10 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících bratra v KZR u našeho šetření.

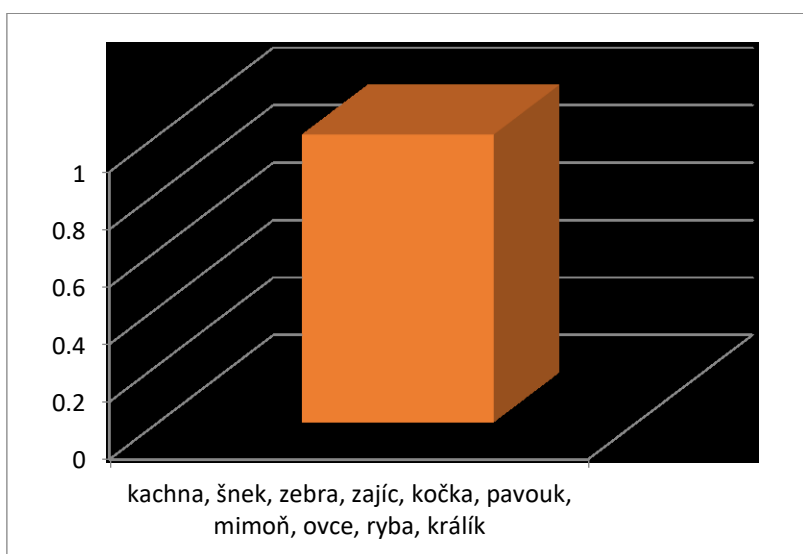
Největší shodu obou šetření vidíme u položce ryby, která zastává téměř stejnou frekvenci.

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovaly autorky dívky.

Graf č. 11 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících autorky – dívky, v KZR u Matějčka.

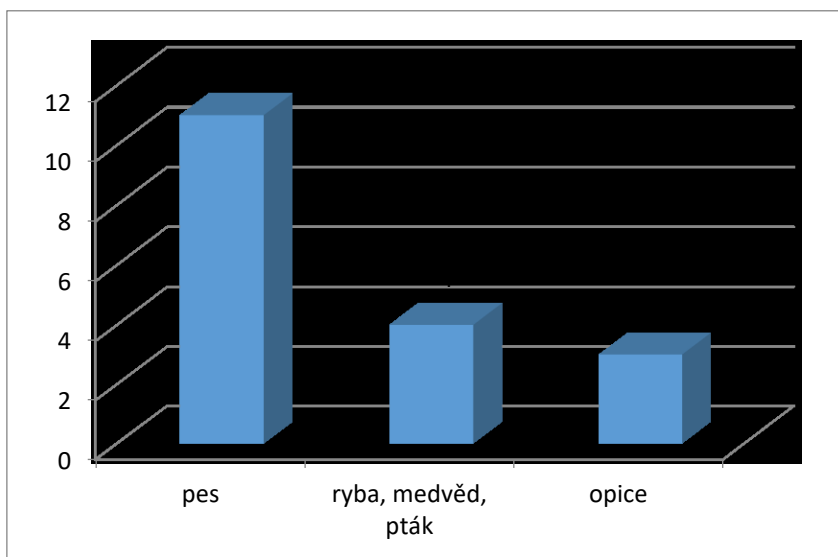
Graf č. 12 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících autorky – dívky, v KZR u našeho šetření.

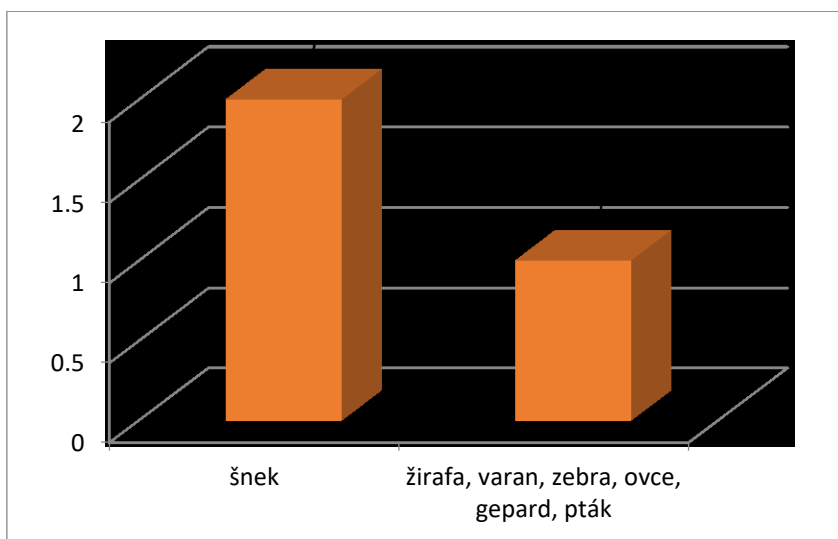
Pokud bychom hledali jistou shodu z uvedených grafů, musíme říci, že nejpočetnější položka v šetření profesora Matějčka, kočka, měla své zastoupení i v našem šetření. Bohužel pouze v jednom případě.

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovali autoři, chlapci.

Graf č. 13 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících autory - chlapce, v KZR u Matějčka.

Graf č. 14 – Pořadí četnosti zvířat zobrazujících autory – chlapce, v KZR u našeho šetření.

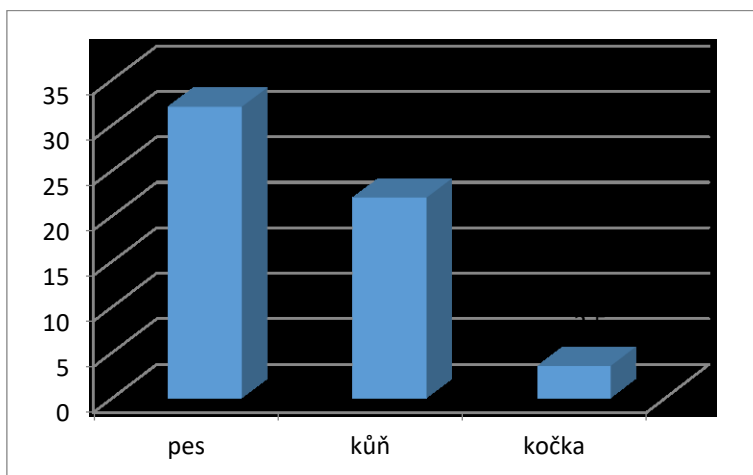

Jak již vyplývá z uvedených grafů, shodu můžeme spatřit pouze u položky pták, avšak četnost v našem šetření je velmi nízká. I v tomto případě je nutné většího množství kreseb začarované rodiny, aby bylo možné zahrnout do šetření více položek.

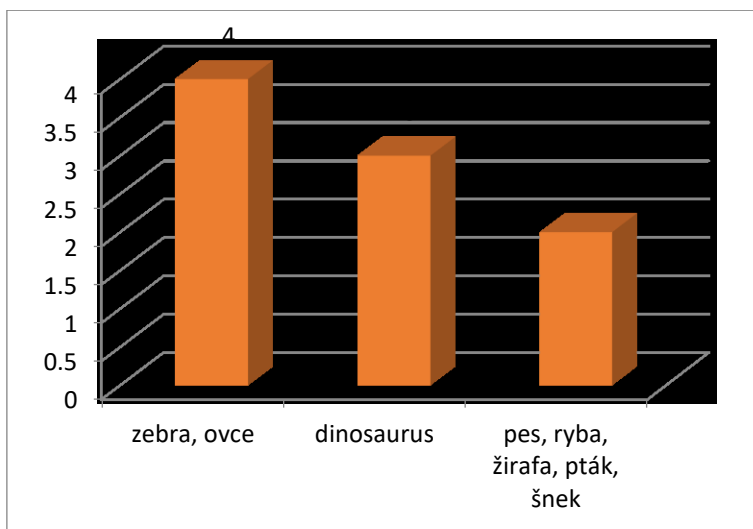
- Způsob zobrazení členů rodiny v KZR u chlapců a dívek.

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovali chlapci.

Graf č. 15 – Pořadí četnosti zvířat, která zobrazovali chlapci v KZR u Matějčka.

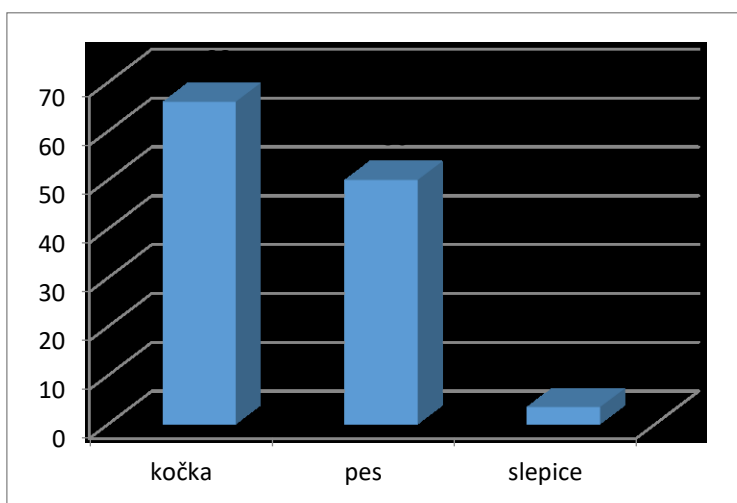
Graf č. 16 – Pořadí četnosti zvířat, která zobrazovali chlapci v KZR u našeho šetření.

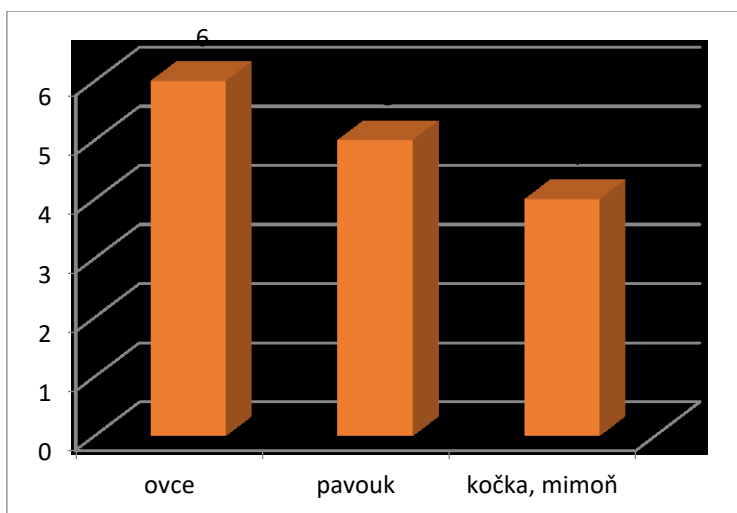
Již na první pohled můžeme z uvedených grafů vyčíst vysokou frekvenci u Matějčkova šetření v položce pes. Ta se v našem šetření objevuje pouze s nízkou četností.

Následující grafy představí četnost zvířat, která v KZR zobrazovaly dívky.

Graf č. 17 – Pořadí četnosti zvířat, která zobrazovaly dívky v KZR u Matějčka.

Graf č. 18 – Pořadí četnosti zvířat, která zobrazovaly dívky v KZR u našeho šetření.

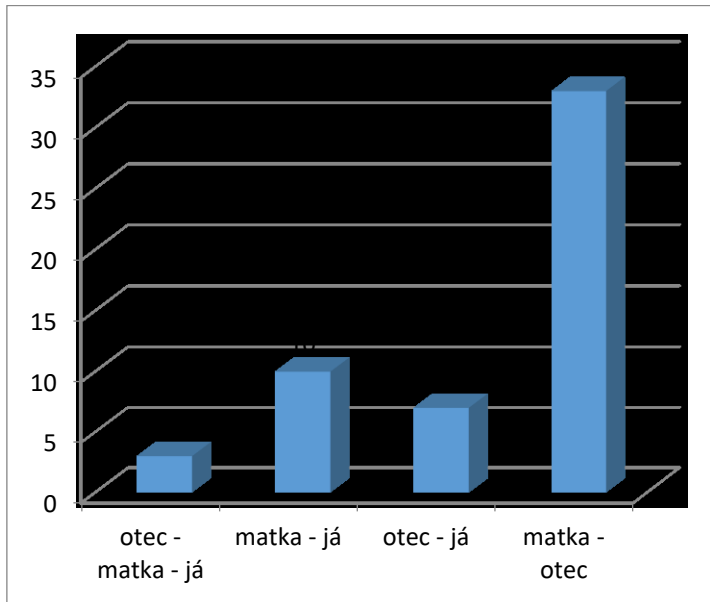

Jak uvedené grafy znázorňují, můžeme u obou šetření spatřovat podobnost pouze v položce kočka. Ta se objevuje u Matějčkova výzkumu s nejvyšší četností. V našem výzkumu obsadila třetí příčku.

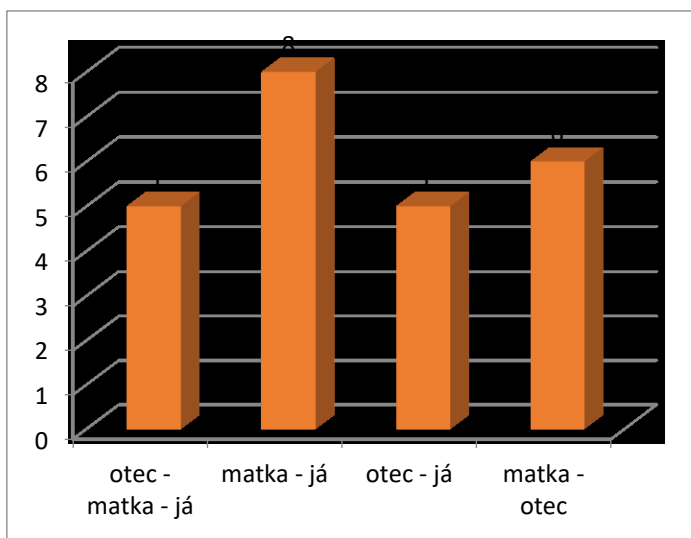
- Zobrazení KZR jako jednoho či více živočišných druhů.

Následující grafy představí KZR jako rodiny jednoho či více živočišných druhů.

Graf č. 19 – Vztahy osob u jednoho zvířecího druhu v šetření Matějčka.

Graf č. 20 – Vztahy osob u jednoho zvířecího druhu v našem šetření.

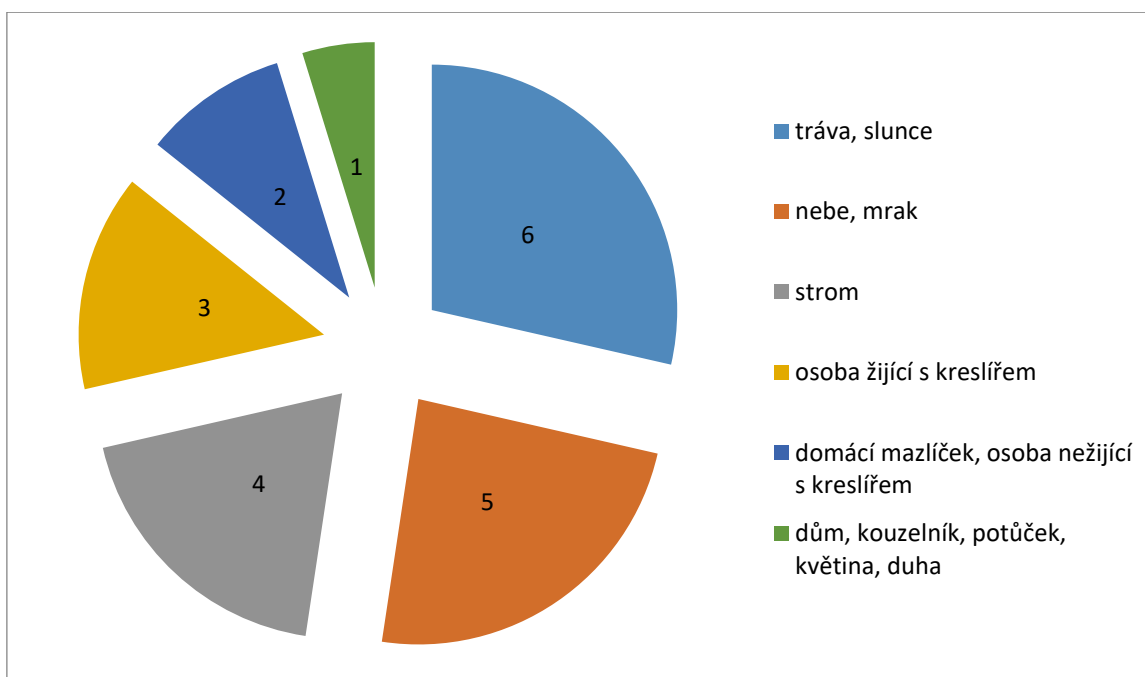
Jak Matějček uvádí, pouze ve třech případech jeho výzkumu došlo k zobrazení rodiny jedním zvířecím rodem. V našem šetření k tomuto jevu došlo hned v šesti případech. Tuto skutečnost lze vysvětlit nízkou úrovní výtvarných dovedností našich kreslířů.

- Zobrazení doplňujících symbolů v kresbě začarované rodiny.

Zkoumáním doplňujících jevů v kresbě začarované rodiny se Matějček nevěnuje. Protože se v kresbách našeho šetření tyto symboly objevují zcela přirozeně, domníváme se, že i ony by si zasloužily podrobnější psychologické bádání.

Následující graf nám ukazuje četnost doplňujících symbolů v KZR v našem šetření.

Graf č. 21 – Doplňující symboly v KZR v našem šetření.

Tráva a slunce byly v kresbách začarované rodiny v našem šetření zobrazovány nejčastěji. Nebe a mrak si získaly svou četností také velmi významné místo v našem výzkumu. Třetí místo si zasloužil symbol stromu.

5 Závěr

Na dětskou kresbu můžeme pohlížet z různých úhlů pohledu. Cílem této práce nebylo v žádném případě prozkoumat všechny oblasti tohoto výtvarného projevu. Chtěli jsme spíše prozkoumat Matějčkovu progresivní metodu, kresbu začarované rodiny a prošetřit její specifika.

Tato bakalářská práce nám dává nahlédnout do rodin jednotlivých dětí díky jejich kresbě. Kresby nám umožnily pootevřít některé ze skrytých komnat, napověděly mnohé o vývoji dětské kresby v předškolním věku. Pro analýzu kreseb byla použita projektivní metoda Začarované rodiny, doplněná podrobným popisem kreseb a rozhovorem s autory. Celé šetření bylo podrobně prozkoumáno, byly zodpovězeny předem kladené otázky výzkumu a výsledná data byla zpracována v příložených tabulkách a grafech. Náš výzkum se věnoval četnosti voleb jednotlivých zvířat v kresbách začarovaných rodin. Cílem našeho šetření bylo také odhalit četnost zvířat, kterými byli zobrazováni jednotliví členové primárních rodin. Dále jsme posuzovali podle zobrazovaných zvířat vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. Zkoumali jsme také, zda dívky a chlapci zobrazují své rodinné příslušníky podobnými, nebo zcela rozdílnými zvířaty. V našem šetření jsme se také zaměřili na zobrazení rodiny jako jednoho zvířecího druhu. Náš výzkum byl srovnán s výzkumem profesora Matějčka. Bylo zjištěno, že četnost volby jednotlivých zvířat ve výzkumech se nápadně přibližuje, v některých případech dokonce shoduje. Naším úkolem bylo také zjistit, zda děti v našem výzkumu kreslí mimo zvířata i jiné symboly. Tímto se Matějček ve svém výzkumu nezabývá. Přesto jsme námi získaná data z našeho šetření zpracovali do grafu, který je součástí práce.

Přestože děti nepociťovaly žádný nátlak ze strany zadávajících, bylo zřejmé, že některé děti měly s kresbou zvířat určité problémy. Jejich výtvarná úroveň nebyla natolik vysoká, aby si poradily se zobrazením určitých druhů zvířat. Přesto kresba začarované rodiny, jako psychodiagnostické metody, může pomoci mnoha pedagogům a psychologům v odhalení různých rozmanitých specifik, která může dětská kresba skrývat.

Seznam literatury

- DAVIDO, Roseline, 2008, *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vyd. 2. Přeložil Alena DUNOVSKÝ, Jiří, 1999, *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*, 1. vyd., Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.
- GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN, 2003, *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, 1.vyd., Praha: Portál. ISBN 80-7178-799-x.
- KUCHARSKÁ, Anna a Ludmila MÁJOVÁ, ed, 2005, *Dětská kresba v psychologickém výzkumu*, 1.vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-217-2.
- LHOTOVÁ, přeložil Hana PROUSKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-415-1.
- Matějček, Z. – Strohbachová, I.: Kresba začarované rodiny. In: Československá psychologie, roč. 25, 1981, č. 4, s. 316 – 325
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2005, *Výbor z díla*, 1. vyd., Praha: Karolinum, ISBN 80-246-1056-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2017, *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, ISBN 978-80-7429-797-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010, *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*, 1. vyd., Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-739-8.
- MIHALOVIČOVÁ, Jaroslava. Význam detskej kresby ako projektívnej metódy v diagnostickej činnosti sociálneho pracovníka. Vedecko-odborný interdisciplinárny recenzovaný časopis, zameraný na oblasť spoločenských, sociálnych a humanitných vied [online]. 2013, 12. 11. 2013 [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: https://www.prohuman.sk/socialna-praca/vyznam-detskej-kresby-ako-projektivnej-metody-v-diagnostickej-cinnosti-socialneho-pracovnika?fbclid=IwAR1ftQzeEr97DJ0-icpkYhPiiyXDYVQgKyxdonJ8ugBuUDT9DZ56g2EF_QU
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina, 2011, *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*, 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-041-4.
- NEUBAUER, Karel, 2018, *Kompendium klinické logopedie: diagnostika a terapie poruch komunikace.*, 1.vyd., Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1390-1.
- NOVÁK, Tomáš, 2004, *Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu: příručka pro využití dětské kresby "Naše rodina" a "Začarovaná rodina" k poznání rodinných vztahů dítěte*, 1. vyd., Olomouc: Rubico, ISBN 80-7346-037-8.

- PÖTHER, Petr, 1999, *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd., Praha: G plus G, Zde a nyní. ISBN 80-86103-21-8.
- ŘÍČAN, Pavel, 1989, *Cesta životem*. 1.vyd., Praha: Panorama, 1990. Pyramida (Panorama). ISBN 80-7038-078-0.
- ŘÍČAN, Pavel, 2004, *Cesta životem*, 2. přep. vyd., Praha: Portál. ISBN 80-7178-829-5.
- ŘÍČAN, Pavel, 2014, *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0772-6.
- SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, 2000, *Výtvarné čarování: artefietika pro předškoláky a mladší školáky*, 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, ISBN 80-7290-016-1.
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2001, *Psychologie rodiny*, 1. vyd., Praha: Portál, ISBN 80-7178-559-8.
- SVOBODA, Mojmír, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-566-0.
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2003, *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0629-2.
- ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA, 2007, *Klinická logopedie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-340-6.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním období*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 2004. Žijeme s dětmi. ISBN 80-204-1187-9.
- THOROVÁ, Kateřina, 2015, *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt.*, 1.vyd., Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- UŽDIL, Jaromír, 1976, *Výtvarný projev a výchova.*, 2.dop.vyd., Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- UŽDIL, Jaromír, 1980, *Výtvarná výchova v předškolním věku*, 1.vyd., SPN, 1980.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 1996, *Vývojová psychologie*, 1.vyd., Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-317-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2005, *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*, 1.vyd., Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2017, *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*, 1.vyd., Praha: Raabe. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-333-9.

Seznam příloh

Příloha 1 – Průběh šetření – tabulky

Příloha 2 – Výzkumný vzorek – obrázky kresby začarované rodiny

Příloha č. 1

Tab. č. 3 – Způsob zobrazení členů primární rodiny v kresbě začarované rodiny.

1		2		3		4		5		6		7	
Ovce	10	Ryba	7	Pes	5	Žirafa	4	Dinosaurius	3	Jelen	2	Hroch	1
		Zebra	7	Pavouk	5	Mimoň	4	Pták	3	Liška	2	Husa	1
				Kočka	5			Šnek	3	Medvěd	2	Slon	1
										Motýl	2	Gazela	1
										Housenka	2	Had	1
										Lev	2	Klokan	1
										Zajíc	2	Včela	1
										Králík	2	Moucha	1
										Želva	2	Brouček	1
												Ježek	1
												Jednorozec	1
												Myš	1
												Varan	1
												Gepard	1
												Slepice	1

Tab. č. 4 – Zvířata představující otce, matku, kreslíře a jeho sourozence.

OTEC		MATKA		JÁ CHLAPEC		JÁ DÍVKA		SESTRA		BRATR	
pes	4	kočka	4	šnek	2	kachna	1	zajíc	1	ovce	4
ovce	2	žirafa	2	žirafa	1	šnek	1	pták	1	lev	2
jelen	2	ovce	2	varan	1	zebra	1	králík	1	ryba	2
hroch	1	had	1	zebra	1	zajíc	1	želva	1	pavouk	2
dinosaur	1	gazela	1	ovce	1	kočka	1	jednorožec	1	dinosaur	1
zebra	1	dinosaur	1	gepard	1	pavouk	1	ježek	1	moucha	1
ryba	1	zebra	1	pták	1	mimoň	1	motýl	1	brouček	1
husa	1	klokan	1			ovce	1	liška	1	pes	1
liška	1	pták	1			ryba	1	zebra	1	myš	1
slon	1	včela	1			králík	1	housenka	1	mimoň	1
žirafa	1	motýl	1							želva	1
pavouk	1	pavouk	1								
mimoň	1	mimoň	1								
medvěd	1	ryba	1								
		medvěd	1								

Tab. č. 5 – Zvířata zastoupená v kresbě začarované rodiny u chlapců a dívek.

CHLAPCI			DÍVKY		
1.	zebra	4	1.	ovce	6
	ovce	4	2.	pavouk	5
	jelen	4	3.	mimoň	4
2.	dinosaurus	3		kočka	4
3.	pes	2	4.	pes	3
	ryba	2		ryba	3
	žirafa	2	5.	žirafa	2
	pták	2		medvěd	2
	šnek	2		zajíc	2
4.	jelen	1		králík	2
	had	1		želva	2
	gazela	1	6.	husa	1
	kočka	1		liška	1
	klokan	1		slon	1
	varan	1		včela	1
	gepard	1		motýl	1
	houseska	1		kachna	1
	liška	1		šnek	1
	motýl	1		zebra	1
	lev	1		pták	1
				jednorožec	1
				ježek	1
				moucha	1
				brouk	1
				lev	1
				myš	1

Tab. č. 6 – Využití doplňujících symbolů v kresbě začarované rodiny.

POŘADÍ	SYMBOLY	
1.	slunce	6
	tráva	6
2.	nebe, mrak	5
3.	strom	4
4.	dědeček, babička žijící v jedné domácnosti	3
5.	domácí mazlíček	2
	dědeček, babička nežijící v jedné domácnosti	2
6.	dům	1
	kouzelník	1
	potůček	1
	květina	1
	duha	1

Příloha 2 – Výzkumný vzorek – obrázky kresby začarované rodiny

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Obr. č. 3

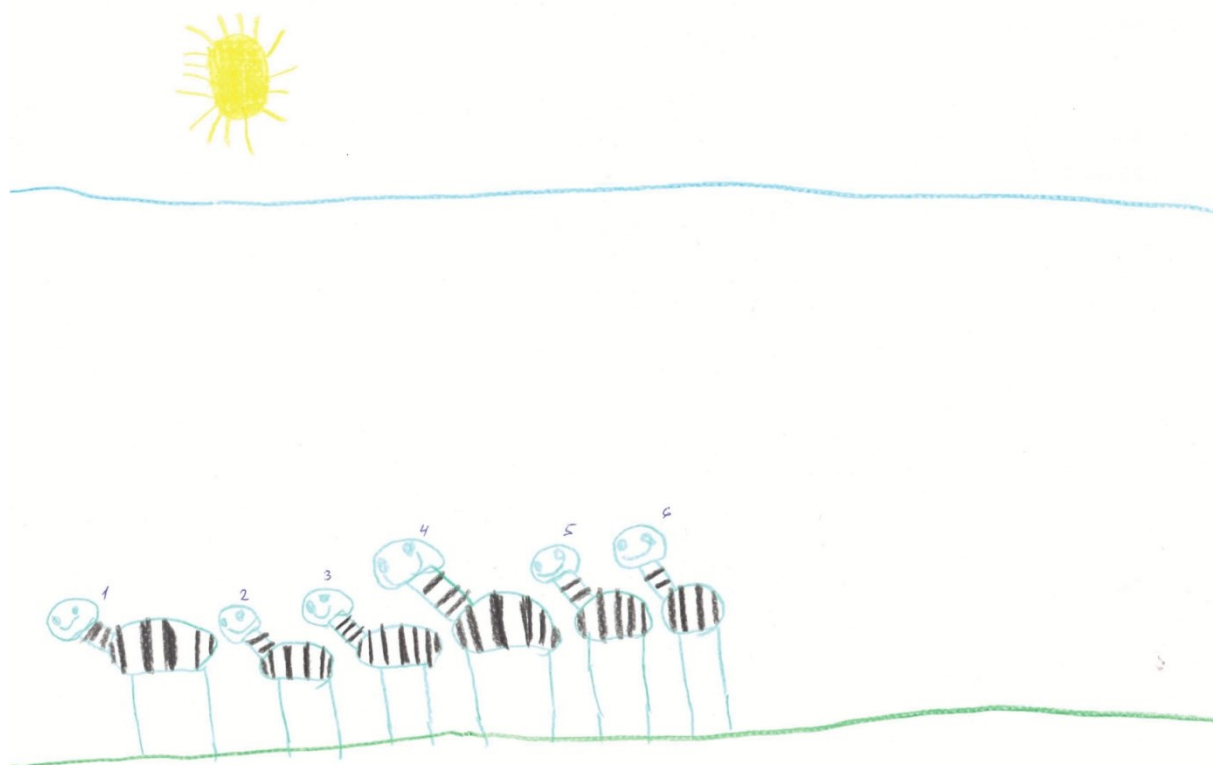
Obr. č. 4

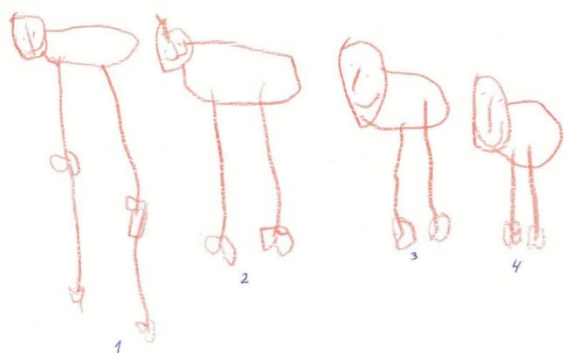
Obr. č. 5

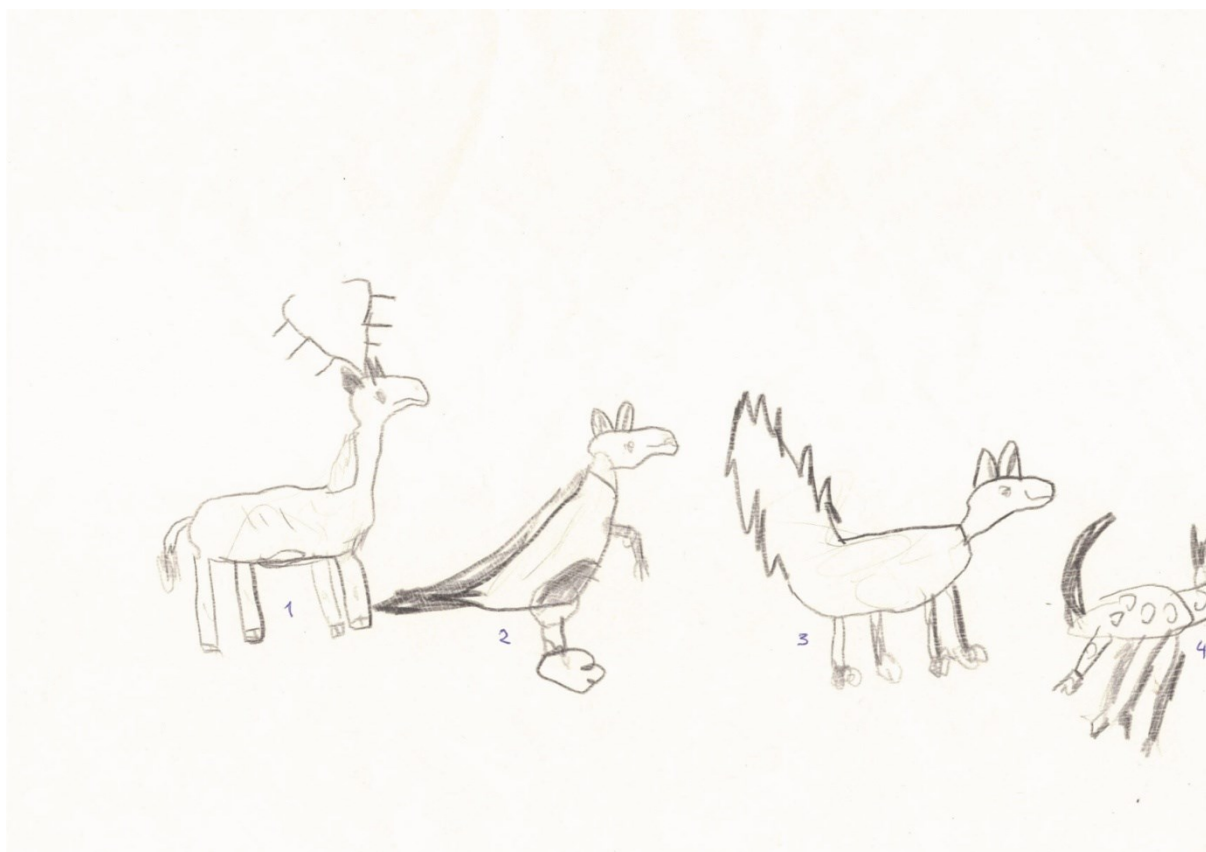
Obr. č. 6

Obr. č. 7

Obr. č. 8

Obr. č. 9

Obr. č. 10

Obr. č. 11

Obr. č. 12

Obr. č. 13

Obr. č. 14

Obr. č. 15

Obr. č. 16

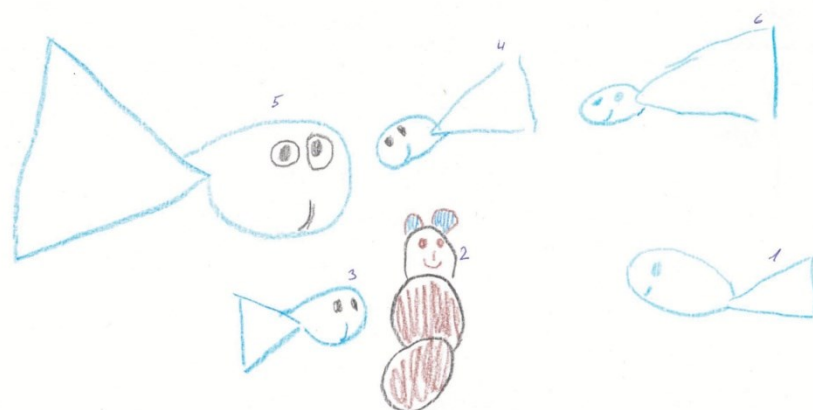
Obr. č. 17

Obr. č. 18

Obr. č. 19

Obr. č. 20

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Marie Jestřabíková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Irena Plevová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Rodina očima dítěte předškolního věku
Název v angličtině:	Family from a Pre-school Child's Point of View
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na kresbu "Začarované rodiny" dětí v předškolním věku. Analýza výtvarných prací odhalila značné shody v kresbě, které odráží soulad dětské představy o rodině a vztazích v ní.
Klíčová slova:	Rodina, období předškolního věku, vývoj dětské kresby.
Anotace v angličtině:	The theses focuses on a drawing of „enchanted family“ of pre-school children. The analysis of these drawings exposes many similarities which reflect the harmony of child's vision of a family and relationships in it.
Klíčová slova v angličtině:	Family, pre-school period, the evolution of child's drawing.
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1 – Průběh šetření – tabulky Příloha 2 – Výzkumný vzorek – obrázky KZR
Rozsah práce:	50 stran
Jazyk práce:	Český jazyk